

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

”NIMENOMAAN JUST PERHEESEEN LIITTYVISSÄ ASIOISSA”

- Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvaus
Kangasalan kunnalle

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)
Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö
Nana Harmonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden osasto

HARMONEN, NANA:

”Nimenomaan just perheeseen liittyvissä asioissa” – Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtäväkuvaus Kangasalan kunnalle

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 53 sivua, 7 liitesivua

Kevät 2013

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä on lähdetty kehittämään varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtäväkuvausta Kangasalan kuntaan. Kangasalan kuntaan ollaan aikeissa palkata ensimmäinen varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä keväällä 2013. Tutkimuksen kautta noussutta tietoa käytetään pohjana lopulliseen tehtäväkuvaukseen.

Tutkimuksen tavoitteena on varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän mahdollisimman helppo ja luonteva sijoittuminen palvelujärjestelmään.

Laadullinen opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla viittä varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvaa henkilöä; varhaiskasvatuksen erityisopettajia, päiväkodin johtajia ja päiväkodinopettajia. Tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin tehtäväkuvausta keskeisten tehtävien ja osaamisen kautta.

Tutkimuksessa hyödynnettiin myös jo työtä tehneiden varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöiden tietotaitoa, haastattelemalla Sipoon, Ylöjärven ja Nokia kaupunkien varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöitä.

Tutkimuksen mukaan keskeisiksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtäviksi muodostuivat perhekohtainen työ; missä työtä tehdään yksittäisen perheen kanssa perheen kotona ohjaten, tukien ja vahvistaen vanhemmuutta, varhaiskasvatukseen tehtävä työ; missä keskeiseksi tekijäksi nousee henkilöstön tukeminen kasvatuskumppanuudessa ja konsultointi perheisiin liittyvissä haasteissa ja verkostotyö, mikä sisältää yhteistyötahojen kanssa tehtävän työn. Keskeisiksi osaamisalueiksi nousivat ammattitaidon ja -tiedon hallitseminen; mikä sisältää mm. ammatillisen pätevyysvaatimuksen, työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet; mm. persoonallisuuden ja kyvyn kehittää työtä.

Avainsanat: varhaiskasvatus, perhetyö, tehtäväkuvaus, keskeiset tehtävät, osaaminen, varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HARMONEN, NANA:

“Specifically matters related to family” –
Early childhood education family work-
ers task description for Kangasala munic-
ipality

Bachelor’s Thesis in social pedagogy for work with children and young people,
53 pages, 7 appendices

Spring 2013

ABSTRACT

This Bachelor’s Thesis starts to develop early childhood family workers task description to Kangasala municipality. Kangasala municipality is about to hire first early childhood family worker in spring 2013. Through research increased knowledge is used as basis to final task description.

Research aims early childhood family workers easy and natural placement to service system.

Qualitative Bachelor’s Thesis was carried out by interviewing five early childhood education personnel; early education special needs teacher, day-care center director and kindergarten teacher. The research question viewed task description through the main tasks and competence.

Research made use of knowledge of previously worked early childhood family workers by interviewing early childhood family workers in three cities Sipoo, Ylöjärvi and Nokia.

According to research essential early childhood family workers tasks formed family-specific work, where one works with one family at their home through guidance, support and strengthening parenthood, the work in early childhood education, in which the essential factor is to support personnel in educational partnership and consult them in matters relating to families and networking which includes work among cooperating partners. Essential issues that came to prominence in area of expertise were to control workmanship and professional knowledge which includes among other things professional qualification, employee’s personal characteristics among other things personality and ability to develop work.

Key words: early childhood education, family work, task description, the main tasks, competence, early childhood family worker

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERHETYÖ	3
2.1	Perhetyön määrittelyä	3
2.2	Perhepalvelu	6
2.3	Perhetyön sisältö	8
2.4	Perhetyön osaaminen	10
2.5	Perheiden tarpeet	13
3	VANHEMMUUDEN VAHVISTAMISEN LÄHTÖKOHTIA	15
3.1	Kasvatuskumppanuus	15
3.2	Moniammatillisuus	17
4	VARHAISKASVATUS KANGASALLA	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA ANALYYSI	23
5.1	Tutkimuskysymys ja aineistonkeruumenetelmä	23
5.2	Haastattelut	24
5.3	Aineiston analyysi	25
6	TUTKIMUSTULOKSET	28
6.1	Varhaiskasvatuksen perhetyön saatavuus	28
6.2	Perhekohtainen työ	29
6.3	Varhaiskasvatuksen palvelualueelle kohdistuva työ	32
6.4	Verkostotyö	34
6.5	Työhön tarvittava ammattitaito ja -tieto	35
6.6	Työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet	37
6.7	Kyky kehittää työtä ja työtapaa	38
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
8	POHDINTA	47
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä on lähdetty kehittämään uutta työmuotoa Kangasalan kunnan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen perhetyö on yhä melko tuntematon työmuoto ja hyvin vähän tutkittu. Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tietoa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tarpeesta, tilanteista, joissa kyseistä työntekijää tarvittaisiin. Tehtävänkuvauksen luominen on erittäin käytännönläheistä ja työelämää kehittävä. Tutkimus on uutta tietoa tuottavaa ja siten merkityksellistä työelämälle.

Tarkoituksena on tutkimusaineistoa hyödyntäen aloittaa tehtävänkuvauksen rakentaminen uuteen toimeen, mikä mahdollistaa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän nopean ja luontevan sijoittumisen palvelujärjestelmään. Tutkimuksen pohjalta toimitetaan Kangasalan kunnalle tehtävänkuvaukseluonnos (LIITE 1), joka toimii apuna virallisen tehtävänkuvauksen luomisessa. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöiden ollessa nuori ammattiryhmä, ei varhaiskasvatuksen perhetyölle ole asetettu selkeää toimenkuvaa. Toimenkuvat ovatkin syntyneet paikallisesti niihin kuntiin, joissa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä toimii (Reijonen 2005, 7).

Shpancer (2002), tutkimuksessaan kodin ja päivähoidon välisen yhteyden merkityksestä lapsen kasvuun ja kehitykseen, toteaa johtopäätöksessään kodin olevan merkityksellisempi kasvatuksen tuottaja suhteessa lapseen kuin päivähoidon. Tähän näkökulmaan peilaten varhaiskasvatuksen sisällä tulisi olla palvelumuoto, jolla pystytään tukemaan ja vahvistamaan perheiden kotikasvatusta.

Lastensuojelulaissa todetaan toisessa luvussa kahdeksannessa pykälässä palvelujen kehittämistä kasvatuksen tueksi seuraavaa: ”*Kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve.*” (Lastensuojelulaki)

Idea opinnäytetyöhön syntyi oman varhaiskasvatuksen työkokemukseni pohjalta. Varhaiskasvatuksessa näkyy nykyään perheiden ja niiden elämäntilanteiden moninaistuminen. Varhaiskasvatuksen työntekijät joutuvat päivittäin pohtimaan perheen sisällä olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat lapseen ja lapsen elämään. Tiettyyn rajaan asti tämä kuuluu varhaiskasvatuksen henkilöstölle kasvatuskumppanuuden hengessä. Varhaiskasvatuksessa joudutaan kuitenkin paljon pohtimaan tilanteita, joiden analysoimiseen henkilöstön tiedot ja taidot eivät ole riittäviä tai mihin ei ole resurssia. Perheillä ja vanhemmilla on kuitenkin oikeus saada apua pulmatilanteisiinsa mahdollisimman varhain. Kangasalla tilanne on kuitenkin tällä hetkellä sellainen, että saadakseen apua kotiin lapsella tulee olla lastensuojelun asiakkuus.

2 PERHETYÖ

Perhetyö on laaja käsite. Tänä päivänä se kattaa kaiken perhekerhoista aina lastensuojeluun saakka. (Rönkkö & Rytönen 2010, 28.) Suomessa ei ole vielä perhetyötä suoraan käsittelevää lainsäädäntöä. Perhetyön toteuttamiseen vaikuttaa kuitenkin useat sosiaalialan toimintaa säätelevät lait ja asetukset. Tunnetuin perhetyön muoto on varmasti lastensuojelun perhetyö. Sosiaalihuoltolaissa puhutaan toimintakyvyn ja turvallisuuden edistämisestä sosiaalipalveluiden avulla, mutta perhetyötä ei sellaisenaan siellä mainita (Sosiaalihuoltolaki). Laki lasten päivähoidosta ei tunne perhetyö sanaa ollenkaan (Laki lasten päivähoidosta; Uusimäki 2005a, 19–20).

Lastensuojelulaissa perhetyö on määritelty avohuollon tukitoimeksi. Perhetyö määrittyy näin lastensuojelun työmuotona, jonka tarkoituksena on vähentää mm. huostaanottoja. (Lastensuojelulaki.) Heino ym. (2000, 189) jäsentää perhetyön kolmeen sektoriin, klinikkamuotoiseen perheterapiaan, perheen kotona tapahtuvaan perhetyöhön ja ympärivuorokautiseen perhekuntoutukseen, sen mukaan, missä perhetyötä tehdään. Lastensuojelun perhetyötä tehdään monin erilaisin menetelmin, on esimerkiksi ohjaavaa perhetyötä, tehostettua perhetyötä ja avohuollon perhetyötä (Uusimäki 2005a, 19). Lastensuojelun perhetyön tarpeen arvioi aina sosiaalityöntekijä, jolloin perhetyön piirissä olevilla lapsilla on lastensuojelun asiakkuus. Tässä opinnäytetyössä keskitytään perheen kotona tapahtuvaan perhetyöhön ja sen sisällä ehkäisevään perhetyöhön ja varhaiseen tukeen, eli tilanteisiin, joissa lapsella ei ole vielä lastensuojelun asiakkuutta, eikä perheen tilanne vaadi lastensuojelutarpeen selvityksen aloittamista.

2.1 Perhetyön määrittelyä

Perhetyöhön olennaisesti liittyvän perheen määrittely ei ole ongelmattonta. Perhe on yhteiskuntamme perusyksikkö, jolla on taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen funktio. Perhe muodostaa lapselle arjen ja antaa emotionaalisen kasvualustan.

(Heino 2008, 29.) Perheet ovat monimuotoistuneet viimeisten vuosikymmenien aikana. Yhteiskuntamme modernisoitumisen myötä perheet ovat myös yksilöllistyneet ja osittain jopa eriytyneet. (Uusimäki 2005a, 27.)

Vallalla oleva kulttuuri määrittelee vahvasti sitä, mikä on perhe. Tilastokeskuksen mukaan perhe koostuu samassa taloudessa asuvista henkilöistä (Suomen virallinen tilasto 2012). Puhuttaessa perheestä, sillä viitataan usein lasten kasvun ja kasvatuksen paikkaan. Perhe tulisi nähdä kokonaisuutena, johon jokainen perheenjäsen toiminnallaan vaikuttaa (Reijonen, 2005, 11). Yksilö määrittää käsitteen perhe aina oman subjektiivisen kokemuksensa kautta. Siten samassa perheessä voi olla hyvinkin erilaisia käsityksiä perheestä. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 12.)

Perhetyö sijoittuu usein eri työmuotojen väliin. Heinon (2008, 27) mukaan perhetyön avulla yhdistetään ja helpotetaan perheen ulkopuolisten palveluiden ja perheen, perheen välisten jäsenten ja muiden toimintojen ymmärrystä ja yhteistoimintaa. Perhetyötä tehdään sekä välillisenä että välittömänä. Välillinen perhetyö tarkoittaa työskentelyä perheen kanssa yhden sen jäsenen kautta. Tällöin perhetyö tarkoittaa esimerkiksi yhteydenottoa vanhempiin, perhetilanteen huomioimista yksilön tilanteessa tai perheeseen vaikuttamista yksittäisen perheenjäsenen kautta. Välitön perhetyö kohdistuu koko perheeseen. Silloin toiminta kohdistetaan useaan perheen jäsenen hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Uusimäki 2005a, 32.) Varhaiskasvatuksen henkilöstön voidaan ajatella tekevän välillistä perhetyötä, jolloin työtä tehdään päivähoitossa olevan lapsen kautta. Tutkimuksen kohteena oleva varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä vastaavasti voisi tehdä välitöntä perhetyötä varhaiskasvatuksessa.

Ennaltaehkäisevän työn ydin on varhaisessa ja oikea-aikaisessa tuessa. Tavoitteena on perheiden elämäntilanteiden vaikeutumisen pysäyttäminen ja uudelleensuuntaaminen. Voidaan ajatella, että ehkäisevä elementti on mukana kaikessa lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä kuten varhaiskasvatuksessa ja koulussa. (Rantalaiho 2006, 48).

Ennaltaehkäisevä perhetyö turvaa lapsen normaalia kasvua ja kehitystä. Perhetyön keskeisenä sisältönä on silloin arjessa jaksaminen ja selviytyminen, asioihin vaikuttaminen ja varhainen tuki. Ennaltaehkäisevää perhetyötä on usein perhepalveluihin luetut väljät toimintamuodot. Ennaltaehkäisevä perhetyö on kaikille perheille tarjottua palvelua. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien palveluntarjoajien ammattitaito nousee merkitykselliseksi tekijäksi arvioitaessa avunsaannin oikea-aikaisuutta. Työntekijöiden on osattava havainnoida ja arvioida avuntarvetta. (Rönkkö & Rytönen 2007, 33.)

Perhetyön tavoitteena on olla myönteistä ja vanhemmuutta vahvistavaa. Tähän ajatukseen pohjautuen perhetyön perustana ei tulisi olla perheen ongelmat vaan se pitäisi lähteä vanhempien voimavarojen aktivoinnista ja vahvistamisesta. Vanhemmille pitäisi pystyä tarjoamaan perhetyön palveluja esimerkiksi varhaiskasvatuksen tai neuvolan kautta, koska silloin siinä korostuisi normaaliuden aspekti. Perheille pitäisi pystyä tarjoamaan konkreettista apua esimerkiksi kasvatuspuolmiin, arjen organisointiin ja kaikkiin tilanteisiin, joista olisi lapsen parhaan kannalta eniten etua. (Pietilä-Hella 2006, 72.)

Preventteri -hanke, joka teetettiin Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseksessä, pyrki selvittämään eri ryhmien ajatusta perhetyöstä sekä siitä miten se sijoittuu nykyiseen palvelujärjestelmään. Hankkeen myötä teetetyn selvityksen kautta haastateltiin eri asiantuntijaryhmiä ja kartoitettiin mielikuvia, mihin sektoriin perhetyö vahvimmin liittyy. Vanhempien mielestä perhetyö liittyy vahvimmin erilaisten järjestöjen ja päivähoiton toimintaan. Myös päivähoiton henkilöstö ja johto kokivat perhetyön sijoittuvan varhaiskasvatuksen palvelualueelle. Varhaiskasvatuksessa koettu perhetyö on kuitenkin jäsentymätöntä, eikä varhaiskasvatuksessa ole lainkaan mietitty tai määritelty perhetyön merkitystä ja muotoja päivähoitossa. Muut viranomaisyhmittä eivät olleet osanneet yhdistää päivähoitoa ja perhetyötä ollenkaan. (Uusimäki 2005a, 24–25.)

Perhetyön toimintamuodot ovat aina sidoksissa taustaorganisaatioonsa. Taustaorganisaation kautta perhetyö määrittyy joko ennaltaehkäiseväksi tai korjaavaksi toiminnaksi. (Uusimäki 2005a, 21, 30.) Samalla organisaation perustehtävä on määrittää perhetyön sisältöä. Heinon (2008, 39.) mukaan peruspalveluissa, mihin

varhaiskasvatuskin kuuluu, pitäisi selkeästi puhua perhepalveluista. Kehitettäessä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän toimenkuvaa täytyy siis ottaa huomioon taustaorganisaation eli varhaiskasvatuksen tarpeet ja sisältö palvelun tuottamiseen. Peruspalvelun perhetyössä tulisi aina pitää selvyuden vuoksi palvelun nimeä etuliitteenä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen perhetyö (Heino 2008, 39).

2.2 Perhepalvelu

Perhetyö voidaan jaotella käsitteellisesti perhetyöhön ja perhepalveluihin (Taulukko 1). Perhepalvelun ajatellaan kohdistuvan enemmän hyvinvoinnin tukemiseen ja vahvistamiseen (Uusimäki 2005a, 34). Perhepalvelu on vapaaehtoisuuteen perustuvaa palvelua, jossa perheet itse määrittelevät palvelun tarvettaan ja niiden käyttöä, esimerkkeinä erilaiset vertaistuen muodot. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29.)

Taulukko 1. Perhetyön ja perhepalvelun erot (Uusimäki 2005b, 73.)

Perhetyö	Perhepalvelu
<ul style="list-style-type: none"> • tavoitteellisuus • suunnitelmallisuus • puututaan johonkin perheessä • vaikutetaan tietoisesti perheeseen • usein perhe ohjataan perhetyöhön muualta • perhe saatetaan velvoittaa perhetyöhön • tiedetään mihin pyritään, mitä työltä halutaan, mikä on tavoite • haitan tai ongelman korjaamista 	<ul style="list-style-type: none"> • asiakaslähtöisyys • vapaaehtoisuus • perhe hakeutuu itse palvelun piiriin • sisältää kumppanuuden yhteistyön, huomioimisen • palvelua vastaanotetaan • ei välttämättä selkeää tarkkaa sisältöä ja tavoitetta • hyvinvoinnin edistämistä • osittain ekstraa perheelle, ei välttämätöntä

Heino (2008, 47) jäsentää perhetyön kenttää hieman tarkemmin. Perhetyö jäsenyy viiteen osa-alueeseen: perhepalveluun; kotipalvelu, ennaltaehkäisevään lasten-

suojeluun; peruspalvelun perhetyö, lastensuojelun avo- ja jälkihuollon perhetyöhön, intensiiviperhetyöhön ja perhekuntoutukseen. Perhepalvelulla hän tarkoittaa käytännössä kotipalvelua, mikä on kaikille avointa ja perheet voivat tilata palvelua tarpeensa mukaan. Ennaltaehkäisevään lastensuojeluun kuuluu Heinon mielestä jossain sellainen peruspalvelun perhetyö, missä perheellä on selvästi erityinen tarve palveluun tai se on kohdennettua tietyille ryhmälle. Perheet voivat kuitenkin itse hakeutua palvelun piiriin tai heidät voidaan siihen ohjata. Lastensuojelun avo- ja jälkihuollon perhetyö sisältää jossain lastensuojelun näkökulman samoin kuin intensiiviperhetyö. Kaikista tiivein perhetyön muoto on perhekuntoutus, mikä on ympärivuorokautista. Kumman käsitteen alle varhaiskasvatuksen perhetyö kuuluu, perhepalveluun vai peruspalvelun perhetyöhön, nousee yhdeksi keskeisistä kysymyksistä opinnäytetyössä.

Uusimäen mukaan (2005a, 35) sektoreiden toiminta täytyy selkiyttää, jotta palvelujärjestelmässä tehdään mahdollisimman vähän päällekkäistä työtä ja saada ne toimimaan paremmin perheiden hyväksi. On tärkeää pystyä luomaan varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä tehtävänkuvasta oma työmuotonsa, jolla on paikka perheiden palveluverkostossa. Haastatteleamalla tällä hetkellä varhaiskasvatuksen perhetyötä tekeviä pystytään luomaan kattava kokonaiskuvan siitä, mitä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvaan kuuluu ja miten hän sijoittuu palvelujärjestelmään muissa kunnissa.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin (LIITE 2) Sipoon, Ylöjärven ja Nokian varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöitä. Käyttämällä työtä tehneitä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöitä opinnäytetyön tiedonlähteinä mahdollistetaan tuotetun tiedon eli parhaaksi koetun käytännön hyödyntäminen ja yhdenmukaisten toimintatapojen luominen. Näin toimimalla pyrittiin saamaan jonkinasteinen kuva työstä, jonka tehtävänkuvaukset valmistuisi tutkimuksen pohjalta. Näiden kolmen kunnan ”mallit” olivat suurilta osin samansuuntaiset, mutta eroavaisuuksiakin löytyi.

Näitä ”malleja” tarkastellessa havaittiin varhaiskasvatuksen perhetyön rakentuneen kaupungin sisäisten tarpeiden, mutta myös persoonallisuuksien kautta. Varhaiskasvatuksen perhetyöstä käytetään myös nimitystä päivähoiton perhetyö, mutta tässä tutkimuksessa käytetään molemmista termeistä ilmausta varhaiskasva-

tuksen perhetyö yhdenmukaisuuden vuoksi. Varhaiskasvatuksen perhetyön piiriin kuuluu kaikissa kolmessa kunnassa kaikki perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia välittämättä siitä käyttävätkö he varhaiskasvatuspalveluita (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012).

Kuntien varhaiskasvatuksen organisaatorakenteet poikkeavat toisistaan hieman, joten eroja on organisaatioon sijoittumisessa mm. siinä kenen alaisuudessa perhetyöntekijät työskentelevät. Sipoossa varhaiskasvatuksen suunnittelija toimii perhetyöntekijä Anne Nuutisen esimiehenä, kun vastaavasti Ylöjärvellä ja Nokialla esimiestyötä tekee päiväkodin johtaja. Sanna Jutila Ylöjärveltä ja Kaisa Suksi-Koivisto Nokialta kertovat päiväkodin johtajan olevan heillä paras mahdollinen vaihtoehto, koska päiväkodin johtajat ovat ennen toimen perustamista tehneet päiväkodissaan perhetyötä toisenlaisessa muodossa. Molemmilla päiväkodin johtajilla on kiinnostus varhaiskasvatuksen perhetyön kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksen perhetyö on kokonaisvaltaista, ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen tukea, mihin ei tarvita erillistä lähetettä, vaan perhe voi hakeutua itse palvelun piiriin tai heidät voi siihen ohjata yhteistyökumppani. Matala kynnys toteutuu mahdollisuudella olla itse yhteydessä perhetyöntekijään, nimettömänäkin niin halutessaan, sekä mahdollisimman pian järjestettävään ensimmäiseen tapaamiseen. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

2.3 Perhetyön sisältö

Perhetyön sisältöön vaikuttaa paljon mitkä ovat perhetyön tarkoitus ja tavoitteet. Sisältöön ja työmuotoihin vaikuttaa minkä palvelusektorin alaisuudessa työtä tehdään. (Heino 2008, 51.) Tarkasteltaessa perhetyötä varhaiskasvatuksen viitekehystä toiset sisältöalueet nousevat merkityksellisemmiksi kuin toiset. Varhaiskasvatuksen perhetyö on hyvä erottaa päiväkodissa normaalisti tehtävästä kasvatustehtävän tukemisesta omaksi osaamisalakseen. (Heino 2008, 51.) Varhaiskasvatuksen perhetyössä voidaan puhua kasvatuksellisesta perhetyöstä, minkä avulla perheitä tuetaan riittävän varhain lasten kasvatukseen ja arjen haasteisiin liittyvissä ongelmakohdissa.

Varhaiskasvatuksen perhetyöllä tuetaan ja vahvistetaan vanhemmuutta, arjen sujuvuutta ja lasten kasvatusta. Arjen ongelmakohtia ja lasten kasvatuksen haasteita voivat olla esimerkiksi haastava temperamentti, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, kuormittava perhetilanne, perheen muutostilanteet, rajojen asettamisen vaikeus, arkirytmien puuttuminen, kiukunhallinta, pettymyksen sietäminen sekä perheettä tukevan verkoston puuttuminen tai niukkuus. Nuutinen (2012) kertoo työskentelevänsä jonkin verran vanhempien parisuhdeongelmien kanssa. Pääsääntöisesti vanhemmuustyö varhaiskasvatuksen perhetyössä sisältää vanhempien kasvatustietoisuuden lisäämistä ja uusien keinojen käyttöönoton opastamista. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä tekee ensisijaisesti perhekohtaista työtä. Tämän toivat kaikki haastateltavat selkeästi esiin. Perhekohtaisella työllä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä keskeistä tehtäväaluetta varhaiskasvatuksen perhetyössä. Perhekohtaisessa työssä työ kohdistuu kerrallaan yhteen perheeseen ja sen jäseniin työntekijän ja vanhempien yhteisesti sopimalla tavalla. Nuutinen ja Jutila (2012) kertovat tapaavansa asiakkaat 99 % heidän kotonaan. Nuutinen ja Suksi-Koivisto (2012) kertovat tapaavansa vanhemmat mieluummin ensin ilman lapsia, jolloin tapaaminen voi olla toimistolla, kotona tai vaikka lapsen päivähoitoyksikössä.

Perhetyötä tehdään usein erilaisten työmuotojen kautta. Työmuodot voivat tarkoittaa erilaisia menetelmiä, olla jokin ideologia tai näkökulma. Perhetyössä arvioinnin ja tuen kohteena tulee olla psyykkiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen liittyvät tarpeet ja voimavarat. Ei kuitenkaan pidä unohtaa perheenjäsenten kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Vilén ym. 2010, 25.)

Nuutinen (2012) kertoo käyttävänsä kotikäynneillä keskustelun lisäksi paljon havainnointia työmenetelmänään. Perhetyöntekijä havainnoi aitoa tilannetta esimerkiksi päivähoitoon lähtemistä aamulla, jos se tuntuu perheellä ongelmakohdalta. Nuutinen kertoo käyttävänsä myös videotyöskentelyä perheiden kanssa. Tilanteen jälkeen perhetyöntekijä katsoo videon vanhempien kanssa ja yhdessä mietitään keinoja ja uusia tapoja, miten tilanne saataisiin toimivammaksi. Sanna Jutila

(2012) kertoo vastaavasti, että jos perhe puhuu aamujen hankaluuksista, perhetyöntekijän tehtävänä on kysellä miten iltatoimet sujuvat, koska usein ongelma kumpuaa jostain toisesta tilanteesta tai asiasta.

Sisällöllisesti perhetyössä keskitytään psyykkisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tukemiseen, kasvatus- ja hoitomenetelmien ohjaamiseen, vanhempien ohjaamiseen erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvatuksessa ja hoidossa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen, parisuhteen tukemiseen vanhemmuutta vahvistavaksi, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa elämäntilanteissa ja kriiseissä sekä perheen ja sen jäsenten sosiaalisten verkostojen vahvistamiseen. (Vilén ym. 2010, 26.)

Kotikäyntien määrä perheessä on aina yksilöllinen. Joillekin perheille riittää yksi käynti, mutta Jutila (2012) kertoo keskimääräisesti käyntien olevan kuusi kertaa. Nuutisen (2012) mielestä käyntimäärien on hyvä olla rajattuja, koska varhaiskasvatuksen perhetyön on tarkoitus olla hetkellistä tukea ja ohjausta perheen arkeen. Työskenneltäessä perheiden arjessa useat perheet tulevat hyvin lähelle työntekijää ja ammatillisuuden säilyttäminen on erittäin tärkeää, samalla työskentelymuodosta luopuminen on osalle perheistä haasteellista. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

2.4 Perhetyön osaaminen

Ammatilliseen pätevyyteen perhetyössä tulee huomioida ammatissa tarvittava osaaminen. Osaaminen on nähtävissä havainnoitavana käyttäytymisenä eli kompetenssina. Kompetenssi näkyy tilanteissa ja suoritettavissa tehtävissä kunkin ammattialan erityistehtävissä. (Reijonen 2005, 12.) Reijosen (2005, 14) mukaan perhetyössä ei voida tarkasti määrittää, mikä tieto tai osaaminen on työn tekemisen kannalta merkittävää. Tämän tiedon valossa perhetyöntekijältä on perusteltua odottaa laaja-alaista osaamista ja tietämystä usealta elämän eri osa-alueelta.

Heino (2008, 61) jakaa Reijosen näkemyksen laaja-alaisen ammattitaidon vaatimuksesta lastensuojelun perhetyössä. Hän jäsentää perhetyössä vaadittuja osaamisalueita kahdeksaan eri kategoriaan, joita ovat

- Lapsiosaaminen
- Perheosaaminen
- Muutososaaminen
- Eettinen osaaminen
- Erityisosaaminen
- Verkosto-osaaminen
- Kontekstuaalinen järjestelmä- ja yhteistyöosaaminen
- Siirtymäosaaminen.

Koulutusvaatimusta ei osaamisalueissa erikseen mainita, mutta sen voidaan olettaa sisältyvän jokaiseen osaamiseen. Osaamisalueet painottuvat kyseessä olevan perhetyön muodon kautta. Laaja-alaista perhetyötä Heino ajattelee tehtävän korkeakoulutuksen (sosionomi-AMK) pohjalta. (Heino 2008, 68.) Tutkimuksen kohteena olevan varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtäväkuvauksessa voidaan käyttää Heinin määrittelemää lastensuojelun perhetyön osaamista hyödyksi, koska työmuodot ovat samanlaisia. Osaamisalueet painottuvat eritavoin tilanteen ja työnkuvan mukaan (Heino 2008, 61).

Kahdella haastatellulla varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä pohjakoulutuksena oli sosionomi (AMK) ja yhdellä heistä kuntoutuksen ohjaaja (AMK) tutkinto. Jokainen haastateltavista toi esiin, kuinka olennainen osaamisalue on lapsen normaalin kehityksen tunteminen. Sekä Nuutinen että Jutila olivat käyneet lisäkoulutusta: Nuutinen on opiskellut perheterapeutiksi ja Jutila on opiskellut perhetyön erikoistumisopinnot. Jutila (2012) toikin ilmi, että osaamista vahvistaa mahdollisimman laaja työkokemus esimerkiksi päivähoidosta tai lastensuojelutyöstä. Kaikki haastateltavat muistuttivat kuitenkin, ettei osaaminen aina näyttäyty pape-reilla, vaan tärkeää on löytää oikeanlaisen työotteen omaava persoona työhön. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Vuorovaikutuksellinen tukeminen on sosiaali- ja kasvatustieteiden perusammattitaitoa. Kyetäkseen toimimaan arjessa ja oppimaan uusia asioita niin lapset kuin aikuisetkin tarvitsevat ohjeita, neuvoja ja sääntöjä. Vuorovaikutuksellisen tukemisen lähtökohtana on myös antaa tilaa ja aikaa kysymyksille ja pohdinnalle, yhdessä toimimiselle ja asiakkaan tunteille ja ajatuksille. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 11–12.)

Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijältä vaaditaan joustavuutta niin työajoissa kuin työtehtävissä. Työntekijällä tulee olla hyvät sosiaaliset taidot, joita hän tarvitsee työskennellessään monella eri kentällä yhtä aikaa. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä on itse vastuussa työn sisällöstä ja ajankäytöstä, jolloin vastuullisuus ja ammatillisuus ovat merkittäviä osaamisalueita. Ammatillisuus näkyy kyvyssä hallita ja käsitellä suurta määrää tietoa yhtä aikaa. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Ryhmänohjaustaidot ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän osaamista. Työntekijän täytyy osata käyttää erilaisia työvälineitä. Jutila ja Suksi-Koivisto mainitsivat tärkeäksi ominaisuudeksi rohkeuden käyttää työvälineitä, kuten toiminnallisia kortteja. Toiminnalliset työmenetelmät ovat osoittautuneet toimivaksi tavaksi käsitellä ja lähestyä perheiden haasteita. (Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Palvelunohjaus nousi selkeästi yhdeksi osaamisalueeksi tarkasteltaessa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän osaamista. Palvelukentän tunteminen ja asiakkaiden eteenpäin ohjaaminen palveluiden piiriin on iso osa työtä. Osaamisen näkökulmasta on tärkeää myös ymmärtää oman työn toimialue ja rajallisuus, jolloin asiakkaat pystytään ohjaamaan heidän tarvitsemansa palvelun piiriin. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Kaikki varhaiskasvatuksen perhetyöntekijät painottavat työn luottamuksellisuutta. Vanhemmilta kysytään aina lupa tietojen vaihtamiseen yhteistyökumppanin kanssa. Jutilan (2012) kokemus Ylöjärveltä on, että vanhemmat suostuvat tähän aina kysyttäessä ja jopa ihmettelevät sitä. Shpancer (2002, 379) on huomannut van-

hempien olevan valmiita jakamaan tietoaan, jos he aidosti uskovat sen hyödyttävän lapsen kasvua ja kehitystä.

2.5 Perheiden tarpeet

Lapsiperheet tarvitsevat tänä päivänä konkreettista apua. Jyväskylän Perhetutkimuskeskuksen ja kasvatustieteiden laitoksen yhteistyössä toteuttama tutkimusprojekti Paletti kokosi viiden eri kunnan alueelta 208 perheen ajatuksia, mietteitä ja tuntemuksia siitä, millaista on perheiden arki, joissa on päivähoitoikäisiä lapsia. Tutkimuksen pohjalta nousi selkeästi esiin kotipalvelun tarve perheiden muuttuvissa tilanteissa. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 293.) Heino (2008, 37) toteaa, että ”lapsiperheiden tarpeiden ja palvelutodellisuuden kohtaamisen osalta on eri yhteyksissä todettu kotipalvelujen riittämättömyys”. Apua lapsiperheille saadaan vasta varaamalla rahaa kuntien budjettiin, millä voidaan luoda uudenlaisia rakenteita perheiden palveluille. Tällaiset palvelut rakentuvat uuden lastensuojelulain mukaan ehkäiseväksi lastensuojeluksi. (Heino 2008, 37.)

Oulun kaupungin päivähoito ja perhetyön tulosityksikkö käynnistivät yhteistyössä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa hankkeen vuonna 2002, minkä tarkoituksena oli kehittää perhetyön käytäntöjä ja työmenetelmiä päivähoitossa. Perhetyön mahdollisuudet päivähoitossa -hankkeen lähtölaukauksena oli keskusteluissa esiin noussut huoli perheiden jaksamisesta sekä päivähoiton henkilöstön ammatillisista valmiuksista kohdata hyvin erilaisia ja eri elämäntilanteissa olevia perheitä. (Hiitola-Moilanen 2005, 4.)

Hankkeessa mukana olleet yksiköt pyrkivät ammatillisuuden lisäämiseen, moniammatillisen yhteistyön parempaan hyödyntämiseen ja uusien perhetyön käytäntöjen syntymiseen. Perhetyön kehittäminen päivähoitossa keskittyi erityisesti vanhempien ja henkilöstön väliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. (Uusimäki 2005b, 15.) Perhetyön ensisijaisena kohteena oli lapsi, jonka kautta vaikutettiin perheeseen, mutta asiakkaina oli myös vanhempia, joiden voimavarat tarvitsivat tukea ja ohjausta lasten hyvinvoinnin takaamiseksi. Asiakasperhetyön lisäksi jär-

jestettiin erilaisia ryhmiä, esimerkiksi yksinhuoltajille, voimaantumisen tueksi. (Uusimäki 2005b, 16.)

Hankkeen päätyttyä myös vanhemmat arvioivat hankkeen tuloksia. Vanhemmat kokivat kynnyksen yhteydenottoon haastavassa tilanteessa matalammaksi. Hankkeen kautta tuli selkeästi ilmi tarve lisätä resursseja varhaiskasvatuksen perhetyöhön lisäämällä sinne oma työntekijä. Varhaiskasvatuksen perhetyö nähtiin osana lastensuojelun ehkäisevää perhetyötä, millä voidaan ehkäistä lastensuojeluasiakkuuksien syntyminen. Perhetyöntekijän palveluiden tarjoaminen varhaiskasvatuksen suunnasta koettiin tarpeellisena, jotta perheille voidaan tarjota tukea nopeasti ja auttaa arjen solmukohdissa. (Uusimäki 2005b, 16.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kartoitti vuonna 2011 vanhempien näkökulmasta, miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita. Tutkimuksen mukaan vanhempien huolet koskivat lasta tai vanhemman omaa toimintaa vanhempana. Vanhemmat olivat myös huolissaan omasta jaksamisestaan. Vanhempana toimiminen sisälsi myös perheen sisäisiä ja lapsen kehitysympäristöön sisältyviä huolia. Omassa toiminnassaan vanhempina vanhemmat olivat huolissaan lasten kanssa vietetyn ajan määrästä, omista vanhemmuuden taidoistaan ja hermojen menettämisestä riitatilanteissa, joissa lapset käyttäytyvät haastavasti. (Perälä, Salonen, Halme & Nykänen 2011, 38.)

Usein lasten käyttäytymishaasteet ovat sekä päivähoidossa että kotona jatkuvan tarkkailun alla. Haasteet voivat johtua joko lapsesta itsestään tai sitten lapsen lähiympäristöstä. Lapsesta itsestään johtuvat haasteet ovat biologisia, ja voivat johtua kehityshäiriöistä, neurologisesta poikkeamasta tai synnynnäisestä vammasta. Lähiympäristöön liittyvät haasteet voivat johtua esimerkiksi vanhempien kriisistä, avioerosta, vanhempien jaksamisesta, perheväkivallasta tai päihteiden käytöstä. (Keskinen & Virjonen 2004, 198.)

3 VANHEMMUUDEN VAHVISTAMISEN LÄHTÖKOHTIA

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa keskitytään lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen ja oppimisen mahdollistamiseen. Vanhemmuuden ja kotikasvatuksen tukemiseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eivät ota kantaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005)

Arkilähtöisyys on perhetyön tärkein tavoite ja lähtökohta. Työskentelyn tavoitteena tulee olla arjessa selviytyminen, eteenpäin rohkaiseminen ja erilaisten elämäntilanteiden sietokyvyn kasvattaminen sekä toivon ja ilon tuottaminen. (Reijonen 2005, 40.) Voidaan siis ajatella, että varhaiskasvatuksen perhetyöllä rakennetaan perheille uskoa ja luottamusta elämässä selviytymiseen. Suksi-Koivisto (2012) mainitsikin, että pelkästään ilon tuottaminen perheille on välillä riittävä tavoite perhetyölle, erityisesti jos arki on ollut negatiivisten asioiden täyttämää.

3.1 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus voidaan määritellä vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tietoiseksi sitoutumiseksi toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. (Kalliala 2012, 92.; Kaskela & Kekkonen 2006, 17.) Kasvatuskumppanuuden osapuolina ovat ammattitaitoinen kasvattaja ja vanhempi. Heillä molemmilla on olennaista tietoa lapsesta ja heidän keskinäinen suhteensa perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen. (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rausku-Puttonen 2006, 92)

Kasvatuskumppanuuden onnistumisen kannalta on olennaista ymmärtää, että lapsen pääasiallinen kasvatuksellinen taho on koti ja perhe. Kotona saatu kasvatustuote vaikuttaa päiväkotiin vaikuttaa pääsääntöisesti enemmän kuin päiväkodissa saatu kasvatustuote (Shpancer 2002, 386). Tämän vuoksi on erittäin merkityksellistä ymmärtää perhesysteemin toimivuutta, ja ohjata ja vahvistaa vanhempien kasvatuskäytäntöjä kotoa käsin. Systeeminen ajattelu lähtee siitä, että perhe ajatellaan vuorovaikutusjärjestelmäksi, missä jokainen sen jäsen vaikuttaa systeemin toimintaan käytöksellään ja ilmaisullaan (Rönkkö & Rytönen 2010, 92).

Varhaiskasvatuksen perhetyössä Jutila (2012) kertoo perheiden arvostavan kotikäyntejä. Perheiden arki näyttäytyy kiireisenä perhetyöntekijälle, joten työntekijän meneminen kotiin helpottaa perheiden arjen sujuvuutta, että perhe saa pysyä arjen näyttämöllä. Tapaamisaikojen yhteensovittaminen on haasteellista, ja kotona arjen haasteet näyttäytyvät todellisempina. Suksi-Koivisto (2012) kuvaa kotikäyntejä hieman erilailta kuin Nuutinen ja Jutila. Hänkin nostaa keskustelut merkittävään osaan, mutta näkee myös yhdessä tekemisen, mallintamisen ja lasten hoidossa auttamisen merkityksellisenä. Nokialla tilanne ennaltaehkäisevässä perhetyössä on tiukka, joten perheiden on vaikea saada sieltä apua, jolloin hän kertoo auttavansa perheitä lastenhoidolla esimerkiksi jos vanhempien pitää päästä yhdessä perheneuvolaan, ja hänellä on kalenterissa siihen aikaa.

Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet Kaskelan ja Kekkonen (2006) mukaan ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. Kuuleminen ei tarkoita pelkäämistään kuuntelemista, vaan se on halua ja uskallusta ottaa vastaan asia sellaisena, millaisena toinen osapuoli sen käsiteltäväksi tuo. Kunnioitus vaikkakin ideaalitalanteessa se on molemminpuolista kasvatuskumppanuussuhteessa pitää sisällään yksilön arvostamisen ja hyväksymisen omana itsenään. Kunnioittava ilmapiiri on aina työntekijän vastuulla. Luottamus syntyy kuulemisen ja kunnioituksen tunteesta. Dialogilla eli vuoropuhelulla luodaan kuulemisen ja kunnioituksen tunnetta. Vanhemmilla on myös oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi varhaiskasvatuksessa. Työntekijällä tulee olla tarkka tietoisuus siitä, mitä kasvatuskumppanuus häneltä vaatii, joten suhteessa vanhempiin työntekijä on vastuussa kumppanuuden toimimisesta. (Kaskela & Kekkonen 2006)

Huhtanen (2004, 75) näkee kasvatuskumppanuuden perustana vanhempien täysivaltaisen osallistumisen, yhteisesti sovitut säännöt ja kuulluksi tulemisen kokemuksen. Yhteistyö perustuu siihen ajatukseen kumppanuudesta, jossa arvostetaan sekä itseä että muita. Valinnan mahdollisuuksien tarjoaminen ja keskustelu nousevat tärkeiksi lähtökohdiksi kumppanuusajattelussa.

Perheen voimavarat nousevat keskeiseksi tekijäksi kasvatuskumppanuuden onnistumisessa. Varhaisen puuttumisen malliin sisältyy vahva lapsi- ja perheperuste-

nen näkemys, missä nousevat esiin kannustus voimaantuminen ja perheen voimavarojen oikeanlainen käyttö. (Huhtanen 2004, 71–73.)

3.2 Moniammatillisuus

Perhetyö on aina työskentelyä vuorovaikutuksen kentässä yhteistyönä työntekijän ja asiakkaan välillä. (Heino 2008, 27.) Perhetyöhön sisältyy vahvasti moniammatillinen näkökulma. Tavoitteena on yhdistää useamman eri alan osaaminen ja tieto, perheen parhaaksi, perheen omien tarpeiden mukaan. (Vuori & Nätkin 2007, 7.) Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä on useita yhteistyökumppaneita, tärkeimpänä tietysti varhaiskasvatus. Suksi-Koiviston ja Nuutisen (2012) työpisteet sijaitsevat päiväkodin yhteydessä, missä on myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) toimisto. Nokialla ja Sipoossa perhetyöntekijät tekevät selvästi enemmän yhteistyötä VEO:n kanssa, kun vastaavasti Ylöjärvellä ensisijainen yhteistyö taho näyttäisi olevan muu kunnan tarjoama perhetyö. Ylöjärvellä Jutilalla (2012) on kuitenkin kahdessa eri päiväkodissa ”päivystysaika”, jolloin hän on vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön käytettävissä. Päiväkodit ovat valikoituneet perheiden tarpeiden perusteella ja niitä voidaan vaihtaa kausittain.

Jutila (2012) kertoo, että Ylöjärvelle on muodostunut suhteellisen selkeä työnjako VEO:n ja perhetyöntekijän välille. Siinä missä VEO:lle kuuluu lapsen kehitykseen liittyvät haasteet varhaiskasvatuksessa, niin vastaavasti perheisiin liittyvät pulmat ja muutostilanteet kuuluvat varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle. Yhteistyötä perhetyöntekijä ja VEO tekevät esimerkiksi yhteisen asiakasperheen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (VASU) yhteydessä. Tämä näyttää olevan yhdenmukaista kaikissa kolmessa kunnassa.

Jutila ja Nuutinen (2012) kokevat yhteistyön lapsen päivähoitoryhmän kanssa erittäin tärkeäksi työmuodoksi varhaiskasvatuksen perhetyössä ja se on moniammatillisen työn tärkein linkki. Näin perhe voi saada tukea haasteisiinsa myös päivähoiton puolelta, erityisesti jos kyse on lapsen käytökseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksen perhetyöllä voidaan myös yhdenmukaistaa lapsen kasvatuskäytäntöjä erityisesti silloin, kun lapsella on kuvat tai liikennevalo -menetelmät

käytössä. Vanhemmille voi olla haasteellista saada päivähoidosta tarjottuja keinoja käyttöön ilman tukea. (Nuutinen & Jutila 2012)

Sipoossa päivähoidon henkilöstö konsultoi perhetyöntekijää mm. huolen puheeksiotto tilanteissa. Nuutinen (2012) kertoo kouluttavansa henkilökuntaa sekä antavansa työnohjausta. Isoksi yhteistyömuodoksi Nuutinen (2012) kertoo vanhempainillat. myös Jutila ja Suksi-Koivisto (2012) vahvistavat vanhempainiltojen olevan alkuun merkittävä väylä työmuodon tunnetuksi tekemiseksi. Jutila (2012) kertoo Ylöjärvellä huomatuksi, että vanhempia kiinnostavat kasvatukselliset vanhempainillat.

Paletti-tutkimuksen johtopäätöksissä pikkulapsiperheen arjen tueksi ja helpottamiseksi päivähoidon osalta todettiin että lapsen hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä ja vanhemmilta tietoista sitoutumista lapsen yhteiseen kasvatustehtävään. Päivähoitoa pitäisi kehittää perheitä tukevaksi, mikä tarkoittaa kasvatusyhteistyössä päivittäisiä keskusteluita ja tiedonkulkua sekä luottamusta ja avoimuutta. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella tuetaan lapsen hyvinvoinnin lisäksi vanhempien jaksamista ja arjen toimivuutta. Varhaiskasvatuksessa tulisi kehittää vuorovaikutteisimpia toimintamuotoja, jolloin vanhempien osallisuus korostuisi. Vanhempien keskinäistä vertaistoimintaa ja eri toimijoiden osallisuuden vahvistamista tulisi tukea. (Rönkä ym. 2009, 289–290.)

Tutkimuksen yhteydessä Rönkä, Malinen ja Lämsä (2009, 291) pohtivat perhevalmennuksen ja kotipalvelun merkitystä perheiden hyvinvoinnille. Perhevalmennus voisi olla käytännössä eri teemoja käsittelevistä asiantuntijaluennoista vanhempien vertaisryhmätoimintaan. Perhevalmennus näyttää riippuvan kuitenkin kunnasta onko siellä siihen resursseja, halukkuutta ja osaamista. Perhevalmennus alkaa neuvolatoiminnasta, mutta kehittyessään sisältää pikkulapsiperheiden arjen toimivuuden kannalta keskeisiä asioita ja voisi näin ollen olla esimerkiksi varhaiskasvatuksen järjestämää. (Rönkä ym. 2009, 291.)

Kaikissa kolmessa tarkastelun alla olleessa kunnassa ryhmätoiminta on iso osa varhaiskasvatuksen perhetyötä. Vertaisryhmätoiminta koetaan merkittäväksi työmuodoksi. Sipoossa Nuutinen (2012) osallistuu mm. avoimen päivähoidon perhe-

kerhoihin, missä hän ohjaa vanhemmuusryhmiä sillä aikaa, kun lapset ovat kerhon ohjaajilla hoidossa.

Vauva-vanhempi ryhmä toimii kaikissa kolmessa kunnassa kuin myös lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta tukeva ryhmä. Vauva-vanhempi ryhmä toimi Sipoossa ja Ylöjärvellä yhteistyössä Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) kanssa. Ryhmät ovat MLL:n Vahvuutta vanhemmuuteen ryhmät, mitä järjestetään yhteistyössä esimerkiksi Ylöjärvellä neuvolan terveydenhoitajan kanssa, kohdennetaan ensimmäisen lapsensa saaneille perheille, jolloin voidaan hyvinkin ennaltaehkäisevästi antaa perheille selviytymiskeinoja arkeen. (Nuutinen & Jutila 2012) Nokiolla puhutaan vauva-vanhempi ryhmästä, mutta ryhmän idea on sama kuin vahvuutta vanhemmuuteen ryhmässä. Suksi-Koivisto (2012) kertoo, että Nokiolla on perhetyöntekijä pitänyt mm. Vanhemman neuvo -ryhmää, mikä on tarkoitettu eronneille vanhemmille. Ryhmätoimintaa voisi laajentaa esimerkiksi taide-, liikunta ja yksinhuoltajaryhmiin.

Vuorovaikutusryhmät toimivat jokaisessa kunnassa käsikynkkä-ohjelman tai ryhmätheraplayn pohjalta. Käsikynkkä on ryhmätyömenetelmä, jolla tuetaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. (Sosiaaliportti). Ryhmätheraplaysta käytetään myös nimeä vuorovaikutusleikki, ja sen tarkoituksena on vahvistaa lapsen suhdetta vertaisryhmään ja ohjaaviin aikuisiin (Theraplay). Sipoossa Nuutinen (2012) käy päivähoitoryhmissä yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) kanssa pitämässä vuorovaikutusleikkiryhmiä. Sipoossa, Ylöjärvellä ja Nokiolla ei ole kuin yksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä, jolloin ryhmiä ohjataan erilaisin kokoonpanoin yhteistyökumppaneiden kanssa ryhmän tarpeiden mukaan. (Nuutinen, Jutila & Suksi-Koivisto 2012)

Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös kunnan muu perhetyö, lastensuojelu, neuvolat, perheneuvola, seurakunta ja MLL. Jokainen varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä kertoo moniammatillisen yhteistyön merkityksestä. Yhteistyökumppanit ohjaavat perheitä varhaiskasvatuksen perhetyön piiriin samoin kuin perhetyöntekijät ohjaavat perheitä eteenpäin, jos tuentarve on toisenlaista kuin mihin varhaiskasvatuksen perhetyöllä pystytään vastaamaan. (Nuutinen, Jutila & Suksi-

Koivisto 2012) Jutila (2012) kertoo, että erilaiset työryhmät ovat iso osa moniammatillista yhteistyötä.

4 VARHAISKASVATUS KANGASALLA

Kangasala on tunnettu kesäpäivän pitäjä ja kuuluisa harjuistaan, järvistään ja laulusta Kesäpäivä Kangasalla. Kangasala on n. 30000 asukkaan kunta Pirkanmaalla. Alle kouluikäisiä lapsia joulukuussa 2012 Kangasalla oli n. 2900. Varhaiskasvatuksen piirissä on n. 1700 lasta. Varhaiskasvatus sisältää päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon, päiväkodeissa tarjottavan esiopetuksen, avoimen varhaiskasvatustoiminnan ja ostopalvelun muilta kunnilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta. Päiväkoteja Kangasalla on 20 ja avointa varhaiskasvatustoimintaa tarjotaan viidessä yksikössä. (Kangasalan kunta)

Varhaiskasvatus on osa sivistyskeskusta. Kangasalla on laadittu varhaiskasvatussuunnitelma, minkä pohjalta jokainen päiväkotitoiminta luo oman varhaiskasvatussuunnitelman. Jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle luodaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Kangasalan kunnan keskeisenä toimintaa ohjaavana ajatuksena on lapsen hyvinvoinnin edistäminen. Varhaiskasvatus toteutuu hoidon, kasvatuksen ja oppimisen kokonaisuudessa. Keskeisenä lähtökohtana on lapsuuden arvostaminen ihmisen ainutkertaisena elämänvaiheena. (Kangasalan kunta)

Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma lähtee lapsen hyvinvoinnin edistämisestä. Kangasalan kunnan varhaiskasvatuksen arvoihin sisältyy esimerkiksi lapsen edun ja lapsuuden kunnioittaminen, vanhemmuuden arvostaminen kasvatuskumppanina, lapsen ja aikuisen kohtaamisen vuorovaikutuksellisesti, lapsen edun esiin nostamisen sekä fyysisesti ja psyykkisesti turvallisen kasvu ja oppimisympäristön. (Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2010)

Kangasalan kunta on laatinut lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman, missä strategisena tavoitteena on vanhempien tukeminen lasten ja nuorten kasvatustehtävissä. Päämääränä on lapsen näkökulman ja tarpeiden ensisijaisuus varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuudessa. Tavoitteena onkin kehittää varhaiskasvatuspalveluja monimuotoisemmaksi perheen tarpeita huomioiden kuntatalouden re-

surssien puitteissa. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009–2012)

Kangasalan kunnassa on kiertäviä varhaiskasvatuksen erityisopettajia (VEO), joiden tehtäviin kuuluu mm. henkilöstön tukeminen hoito, kasvatusta ja opetustyössä ohjauksen, konsultoinnin ja koulutuksen kautta sekä yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja myös vastaa tehostetun ja erityisentuen palveluiden suunnittelusta ja kehittämisestä yhteistyössä varhaiskasvatuksen esimiesten kanssa. (Kangasalan kunta)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan resurssit täytyisi pystyä keskittämään niihin lapsiin ja perheisiin, joilla on erityisen tuen tarve. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä voisi Kangasalla työskennellä niiden perheiden kanssa, joissa koko perhe tai vanhemmat tarvitsevat tukea ja neuvontaa elämäntilanteessaan.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA ANALYYSI

Tutkimusmenetelmäksi on valittu kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja kartoittamaan varhaiskasvatuksen perhetyötä kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

5.1 Tutkimuskysymys ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvaa seuraavan kysymyksen kautta: Mitkä ovat varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän keskeiset tehtävät ja niiden edellyttämä osaaminen?

Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Haastattelut toteutuivat puolistrukturoituna haastatteluina, jolloin kysymyksiin ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja. Haastattelun kysymykset valittiin tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisistä teemoista (LIITE 3). Kysymysjärjestys saattoi vaihdella haastattelujen välillä ja kysymyksiin palattiin tarvittaessa. Puolistrukturoitu haastattelu antoi myös mahdollisuuden tarkentaviin kysymyksiin haastateltaville. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 75.) Opinnäytetyöhön haastateltiin kahta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, kahhta päiväkodin johtajaa ja yhtä päiväkodinopettajaa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä palvelujärjestelmästä tietoa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tarpeesta ja sijoittumisesta palvelujärjestelmään ja sitä kautta edesauttaa tehtävänkuvan muodostumista.

Tutkimuksen aihealue on vähän tutkittu, jolloin vastausten suuntaa voi olla vaikea määrittää. Teemahaastattelun avulla pystytään osittain määrittelemään haastateltavien vastausten suuntaa käytetyn teoriapohjan avulla ja raamittamaan haastattelun kulkua tarkentavilla kysymyksillä. Teemahaastattelu ei kuitenkaan sido haastateltavaa liian tiukkaan vastausmahdollisuuteen, vaan antaa vastaajalle mahdollisuuden ilmaista omia ajatuksiaan ja näkökulmiaan vapaammin. (Hirsjärvi, ym. 2009,

205.) Teemahaastattelu on myös yleisesti käytetty aineistonkeruumenetelmä kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi, ym. 2009, 208.)

5.2 Haastattelut

Haastateltavat valittiin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä tarkoituksenmukaisesti tietyin kriteerein. Tuomen ja Sarajärven (2008,74; 85–86) mukaan haastateltavat voidaan valita tarkasti, jos voidaan olettaa tutkimuksen kannalta olevan merkitystä haastateltavan tietomäärällä kyseisestä asiasta. Keskittymällä pieneen määrään tapauksia ja analysoimalla niitä mahdollisimman perusteellisesti Eskolan ja Suorannan (2001, 18) mukaan tutkimuksen tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä vaan laatu. Varhaiskasvatuksen johtaja Anni Aalto-Ropon kanssa luotiin vaatimukset, mitkä haastateltavien piti täyttää. Anni Aalto-Ropo konsultoi aluejohtaja Tuija Pitkästä haastateltavien valinnassa.

Yhteisenä ajatuksena oli, että pyritään saamaan haastateltavien joukkoon kokeneita työntekijöitä yhtä paljon kuin työuransa alkutaipaleella olevia. Toinen johtavista ajatuksista haastateltavien valinnassa oli työsuhteen pituus Kangasalan kunnassa. Haastateltavien joukkoon valittiin kolme pitkään kunnassa työtä tehnyttä ja kolme vasta muutaman vuoden kunnassa työskennellyttä henkilöä. Ajatuksena oli mahdollisimman laajan näkemyksen saaminen esiin.

Haastateltaville lähetettiin ensin sähköpostin, missä esiteltiin heille opinnäytetyön aihetta ja pyydettiin heitä osallistumaan tutkimukseen (LIITE 4). Jokaiselle haastateltavalle lähetettiin oma sähköpostiviesti anonyymiuden varmistamiseksi. Vastattuaan sähköpostiin sovittiin jokaisen kanssa yksilöllisesti haastattelu-aika, mikä sopi heidän aikatauluihinsa. Yksi haastateltavista kieltäytyi haastattelusta. Tästä syystä lähetettiin vielä yksi haastattelupyyntö. Haastateltava ei vastannut haastattelupyyntöön ollenkaan, vaikka hänelle lähetettiin muistutusviesti. Muiden haastatteluiden toteuduttua todettiin, että aineisto kylläntyi jo viidestä haastattelusta. Kylläntymisellä tarkoitetaan, että aineisto alkaa toistaa jo itseään (Tuomi & Sarajärvi 2008, 87). Laadullisessa tutkimuksessa kylläntyminen ei ole todennäköistä, mutta jos aineistosta haetaan samuutta, mikä voi ilmetä esimerkiksi tiettyjen tee-

mojen toistuvuutena, kuten tässä opinnäytetyössä, voidaan laadullisessakin tutkimuksessa puhua kylläntymisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 89.)

Haastattelut toteutettiin loka- ja marraskuussa 2012. Haastattelutilanteissa varmistettiin vielä jokaiselta haastateltavalta, että haastattelun saa nauhoittaa. Kaikille haastateltaville tämä sopi. Haastattelutilanteet pyrittiin saamaan mahdollisimman luonteviksi. Kaikki haastattelut toteutuivat puolistrukturoidun teemahaastattelun mukaisesti. Osalla haastateltavista oli paljon ajatuksia tutkittavasta asiasta, jolloin heille ei tarvinnut esittää yhtä paljon tarkentavia kysymyksiä, kuin toisille haastateltaville. Teemahaastattelujen vaihteluväli voikin olla puolistrukturoidusta lähes avoimeen haastatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2008, 75).

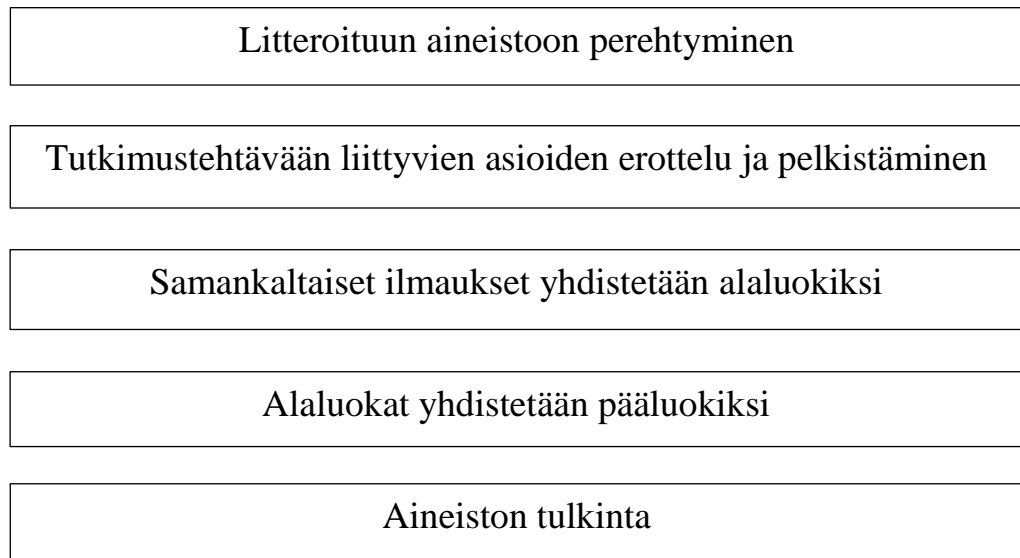
Haastattelut kestivät 70 minuutista 90 minuuttiin. Kaikki haastattelut toteutuivat haastateltavien omilla työpaikoillaan. Haastatteluihin oli varattu tila varhaiskasvatuksen toimistolta, jos haastateltavat olisivat toivoneet haastattelun tapahtuvan muualla.

Haastatteluista saatu nauhoitettu materiaali litteroitiin sanalliseen muotoon. Nauhoitteita ei litteroitu sanatarkasti, koska haastattelutilanteissa haastateltavat toistivat joitakin sanayhdistelmiä kuten ”että kun” ja ”tota noin niinkun” peräkanaa. Litteroinnin taso määritellään kerättävän tiedon kannalta, jolloin voi tutkimuksen kannalta olla merkityksetöntä kirjoittaa auki kaikkia sanankäänteitä (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 14). Litterointivaiheessa huomattiin yhden haastattelun äänittyneen vain puoliksi. Luotettavuuden takaamiseksi haastattelutilanteissa tehtiin myös kirjallisia merkintöjä ja huomioita. Näitä hyväksikäyttäen pystyttiin saamaan koko haastattelusta ja haasteltavan ajatuksista selkeä kokonaisuus. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 36 A4 kokoista sivua.

5.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi tehdään sisällönanalyysina. Seuraavassa kuviossa (KUVIO 1) on esitetty laadullisen sisällönanalyysin eteneminen (Tuomi & Sarajärvi 2008). Tutkimusote on induktiivinen. Aineiston avulla pyritään johtamaan yksittäisistä

havainnoista yleisiä merkityksiä, joita voidaan käyttää tehtäväkuvauksen luomisessa (Hirsjärvi ym. 2009, 266). Aina tutkimuksen vaiheet eivät seuraa ajallisesti toinen toisiaan, vaan analyysiä tehtäessä voidaan joutua palaamaan eri vaiheisiin uudelleen (Ruusuvuori ym. 2010, 12).

KUVIO 1. Sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2008)

Laadullisessa analyysissä aineisto ja tutkimuskysymys ovat tiiviissä dialogissa keskenään. Tutustumalla aineistoon huolellisesti ja useaan kertaan on varmistettu aineistosta nousseen esiin tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset teemat. Aineiston sisältä koodaamalla eli luokittelemalla on nostettu esiin tehtäväkuvaan liittyviä ilmiöitä, mikä niissä on olennaista ja keskitytty niihin (Ruusuvuori ym. 2010, 15). Tutkimuskysymyksen kautta nostettiin esiin kaksi kategoriaa: keskeiset tehtävät ja osaaminen. Molempiin kategoriaan aineisto analysoitiin erikseen, koska konkreettisen tehtävän kautta voidaan tarkastella myös osaamiseen liittyvää tematiikkaa.

Luokittelun tehtävänä on aineiston järjestelmällinen läpikäynti tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittämällä tavalla (Ruusuvuori ym. 2010, 18). Aineistosta nousseet asiat pelkistettiin, joiden pohjalta luotiin alaluokat. Alaluokat yhdistettiin yläluokiksi, joiden perusteella muodostettiin pääluokat. Esimerkkinä (LIITE 5) pääluokan perhekohtainen työ pelkistettyinä ilmauksina

ovat mm. perheiden kotiin meneminen ja arjessa toimiminen. Näiden pohjalta on muodostettu alaluokat arkilähtöinen työ, välittäjätyö ja ymmärrystyö. Nämä alaluokat yhdistyvät yläluokaksi koko perheeseen tehtävä työ.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Varhaiskasvatuksen perhetyön saatavuus

Perheillä on oltava mahdollisuus ottaa itse yhteyttä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijään, jotta matalan kynnyksen ja varhaisen ennaltaehkäisyn tavoite toteutuisi. Varhaiskasvatuksen perhetyö työmuotona tulisi saada varhaiskasvatuksen kentän kautta näkyväksi, jotta vanhempien kynnys ottaa yhteyttä ei olisi korkea.

”Aluks näkisin sen, et ois pakko yrittää niin moneen vanhempainiltaan ku keretä vaan pystys, että saisi sitä omaa itteensä tuotua julki, ja sitten niinku tunnettavuutta siitä.”

Erityisesti työmuodon alkaessa haastateltavat kokivat hänen osallisuutensa esimerkiksi päiväkotien vanhempainiltoihin merkityksellisenä. Toimiston sijoittamisella päiväkodin yhteyteen, nähtiin myös olevan suuri merkitys matalan kynnyksen toteutumiseen.

”Se ois semmonen aika luonnollinen, jos se ois vaikka päivähoiton tiloissa, ni se ois aika luonnollinen paikka.”

Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän palvelun piiriin kuuluvat kaikki alle kouluikäiset lapset. Ajatus, että lähes jokainen kangasalalainen lapsi tulee ennemmin tai myöhemmin varhaislapsuutensa aikana käyttämään jotakin varhaiskasvatuksen muodoista, tukee esimerkiksi neuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä vauvaperhetyön merkeissä.

”Ei se vanhemmuuden tukeminen pompsahda yhtäkkiä kun laps on viis, kyllä se sieltä ihan alusta saakka lähtee.”

Huolensa resurssin (yksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä) riittävydestä Kangasalan kokoisessa kunnassa, pohti jokainen haastateltavista. Palvelun saatavuuden näkökulmasta resurssilla on merkitystä, jos se kohdentuu oikein, eikä työntekijän työaikaa käytetä epäolennaisten asioiden hoitamiseen.

”Et sitte tää resurssi ei hukkuis niihin palavereihin, et se tulis nyt sitten kentälle asti.”

Haastateltavat ajattelevat, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa perheitä palvelun piiriin, jos näkevät siihen tarvetta. Huoli kohdistuu nimenomaan siihen ajatukseen, ettei varhaiskasvatuksen perhetyöllä ole aikaa ottaa heidän ohjaamiaan asiakkaita palvelun piiriin, jolloin henkilöstön näkökulmasta resurssi menee hukkaan.

6.2 Perhekohtainen työ

Haastateltavien ajatuksissa varhaiskasvatuksen perhetyö on hyvin arkista perheiden kanssa tehtävää työtä. Haasteita arjessa nähdään olevan rajojen pitämisessä ja perushoidosta, kuten ruokailuissa ja pukeutumisessa. Kasvatuksellisuus ja kasvatuksellinen perhetyö nousivat aineistossa termeinä esiin. Vanhempien kasvatustietoisuuden lisääminen nousee merkitykselliseksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtäväksi.

”Than sellasta arjen tukea mun mielestä tarvis ihan hirveesti-- ruokailu on yks mikä liittyy ja tulee esille hirveen usein.”

”Siihen niinku et vanhemmille niitä keinoja pyörittää sitä arkee.”

Perhekohtaisen työn taustalla on vahva ajatus kotiin tehtävästä työstä. Perheiden kotiin meneminen ja arjessa auttaminen ja tukeminen käytännön keinoin uskotaan lisäävän vanhempien jaksamista ja tukevan vanhemmuutta. Perhekohtainen työ nähdään ohjauksellisena mutta myös toiminnallisena työtapana, missä voidaan tarkastella asiakokonaisuuksia perheen omassa elinpiirissä. Arjen havainnointi

mahdollistaa perheen toiminnallisuuden tarkastelun ja sieltä nousevien asioiden käsittelyn yhdessä perheen kanssa.

”Mun mielestä se on sitä arjen toiminnallista ja läpikäymistä yhdessä siinä käsi kädessä”

Haastateltavat kokivat merkityksellisenä perheen oman totuuden ja näkemyksen esiintuomisen varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän välityksellä. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän työstä osa onkin ymmärtää kahden erilaisen maailman, kodin ja päivähoidon, yhteensovittamisen vaikeuksia ja tukea perheitä yksilöllisesti siinä.

”Että nostetaan tää meidän arki semmoseeks niinku, ei nähdä sitä näkökulmaa. Tää on tää meidän hyvä päivä ja me hoidetaan. Perheet jaksaa minkä ne jaksaa, ei niitä voi niinku ruveta tuomitte.”

Perheiden erilaisuuden ja erilaisten tilanteiden tunteminen ja ymmärtäminen avaavat mahdollisuuden perheiden äänen saamisen kuuluvaksi, mikä edesauttaa ja mahdollistaa kasvatuskumppanuutta.

”Se konkreettinen totuus tavallaan sieltä perheestä tulis.”

Vanhemmuuteen liittyvät haasteet eivät aina näyttäydy varhaiskasvatuksen areenalla. Vanhemmat voivat omasta elämäntilanteestaan johtuen tarvita hyvinkin pikaisesti ilmenevää apua ja tukea arjessa selviytymiseen. Aineistossa nousseet erotilanteet ja perheen muut kriisit, kuten kuolema, näyttäytyvät tilanteina, joissa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän ammattitaito ja mahdollisuus työskennellä perheiden kotona, mihin tarvitaan tukea.

”Ja kun ajattelee, että tulee kriisitilanne perheessä, kuolema tai muuta. Sit ollaan aivan avuttomia -- Jos tulee joku äkkitalanne, erikoistilanne tai kriisi, joku tämmönen tai ollaan sairastutaan, niin täytyyhän se olla siis ku se heijastuu lapsiin, et sen verran.”

Vanhemmuustyöhön sisältyy vahvasti vahvistamisen ja tukemisen näkökulma. Vanhemmat tarvitsevat tukea edellä mainittujen kriisitilanteiden lisäksi jaksamisessa, kasvatusasioissa ja erilaisten näkökulmien esiintuomisessa. Vanhemmuustyössä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde on aina läsnä. Konkreettisen mallin antamista ja näyttämistä vanhemmille pidettiin tärkeimpänä työmuotona. Puheen ja toiminnan yhdistäminen näyttäytyykin keskeisenä työtehtävänä varhaiskasvatuksen perhetyössä.

”Sinne sit ihan käytännössä näyttää sitä asiaa, miten toimitte tässä tilanteessa.”

Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle selkeästi kuuluviin tehtäviin nousi yleinen vanhemmuuden tukeminen. Yleisellä vanhemmuuden tukemisella tarkoitetaan tilanteita, joissa yhtäaikaaisesti useamman vanhemman kanssa käsitellään vanhemmuuteen liittyviä asioita. Esimerkkinä tällaisista tilaisuuksista on vanhempainillat. Aineistosta nousi myös vahvasti esiin erilaisten ryhmien tarpeellisuus vanhemmuustyössä. Lapsen ja aikuisen vuorovaikutukseen tarvittaisiin varhaiskasvatuksen kentällä lisää työkaluja samoin kuin erilaisten vertaisryhmien mahdollistamiseen.

”Sehän ois aivan oiva just tämmönen vanhempainilta tai tämmönen mikä on siis tämmönen yleinen, et se ei oo kenenkään yksityiseen ihmiseen -- että se ois just tämmösiä tietoisku tapasia juttuja vanhemmille”

Lapsen kanssa tehtävässä työssä korostuu lapsen kanssa toimiminen ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta merkittävää lapsen kannalta olisi lapsen havainnoiminen ryhmätilanteissa ja tämän tiedon vieminen kotiin vanhemmille. Olennaista kaikilla työmuodoilla on lapsen näkökulman esiintuominen perheen tilanteessa. Käytännön työ lapsen kanssa tarkoittaa lapsen arkeen osallistumista ja tutustumista lapseen.

6.3 Varhaiskasvatuksen palvelualueelle kohdistuva työ

Varhaiskasvatuksen palvelualueella kohdistuva työ jakaantuu henkilöstöön ja kasvatuskumppanuuteen kohdistuvaan työhön. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee tukea silloin, kun perheen ongelmat menevät normaalin kasvatuskumppanuiden yli. Haastateltavat kokevat mahdollisuuden konsultoida varhaiskasvatuksen perhetyöntekijää perheiden tilanteista omaa työtään auttavana ja tukevana.

”On hyvä saada ulkopuolisen näkemys siitä asiasta.”

”Olisi äärettömän hyvä tuki, että olisi joku kenelle soittaa, että meillä on tällöinen ja tällöinen perhe.”

”Mä tota ajattelisin sitä konsultaatiota, ja osaamista ja tietämistä voisi ehkä vähän niinkun työnohjausselliskulmasta.”

Kasvatuskumppanuuteen kohdistuvassa työssä haastateltavat nostavat esiin varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän osallisuuden yhteisen perheen lapsen asioissa. Lapsen palavereihin kuten Vasu-keskusteluun osallistuminen ja siellä perheen ja lapsen tilanteen esiintuomisen haastateltavat näkivät erittäin tärkeänä.

”Tää perhetyöntekijä ois tavallaan sieltä toiselta puolelta vahvistamassa sitä ja auttamassa vanhempia siinä, ja sitten yhteen lyödään se asia niin siitä vois tulla parempi.”

Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä nousee vahva näkemys siitä, että varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän keskeisenä tehtävänä on toimia linkkinä kodin ja päivähoidon välillä. Esiinnoussut huoli siitä, kuinka yhteisesti sovitut käytännöt eivät aina siirry kodin toimintatavoiksi, heikentävät lapsen turvallisuuden tunnetta

”Se mahdollisuus vaikuttaa on loppu viimeen hirveen rajallinen, kun se loppuu sitten. Me tehään täällä ja kukaan ei kotona oo kattomassa et toteutuuko ne ni sit. Se on taas et joka päivä alotetaan niinku tää homma aina alusta.”

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät myös mahdollisuuden työskennellä työparina yhteisten perheiden asioissa, jolloin esimerkiksi mahdollisuus yhteisiin kotikäynteihin olisi olemassa. Omaan asiakasryhmään varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä voisi olla perheet, joissa lapsi saa päivähoitopaikan vanhemman jaksamisen tukemiseksi, mutta lapsi ei ole lastensuojelun asiakas. Näissä tilanteissa lapsen itseensä ei kohdistu suoranaista huolta, vaan huoli on vanhemmista ja perheestä johtuvaa.

”Kun meillä on niinku oma erityisopettaja, jolle kuuluu sitten ne lapsen tuen tarpeet, mut silloin kun se tuen tarve onkin niinku perheellä ja se on se [lapsen päivähoitopaikka] tukimuoto. Et se on niinku semmosta harmaata aluetta.”

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta vanhempainiltojen pitäminen ja päiväkotien omiin vanhempainiltoihin osallistuminen on kasvatuskumppanuuden tukemisen kannalta merkittävää. Toisaalta varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä voisi järjestää yhteisiä iltoja vanhemmille ja henkilöstölle kasvatukseen liittyen, mikä edesauttaisi vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa.

Avoin kerhotoiminta nähtiin myös merkittävänä työkentänä varhaiskasvatuksen piirissä. Perhekerhojen kanssa tehtävän yhteistyön haastateltavat kokivat hedelmälliseksi, koska nämä perheet ovat usein vielä kotona pienten lasten kanssa ja tukiverkot (isovanhemmat, sukulaiset) eivät välttämättä sijaitse lähellä.

”Perhetyöntekijällä vois olla just tietty x määrä tunteja tai päiviä nimenomaan siellä avoimessa -- silleen et sitä palvelua tarvi silleen varsinaisesti lähte hakemaan.”

Aineistosta nousee esiin useaan otteeseen toive siitä, että varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä olisi mukana kentällä rakentamassa yhteistä varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei aina ole riittävää tietoa siitä, millaisia palveluita perheelle on kunnassa tai yhteistyötahoilla tarjolla. Tärkeäksi haastateltavat nosti-

vatkin varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän organisaatio ja palvelujärjestelmätietämyksen ja sen jakamisen.

”Tarvitaan juuri sitä apua, että mistä haetaan, sehän on juuri tosi tärkeä, päiväkotihenkilöstöllä on aika vähän sitä tietoa.”

6.4 Verkostotyö

Verkostotyö jakautuu aineiston pohjalta kolmeen osa-alueeseen: yhteistyötahoihin, yhteistoimintaan ja moniammatillisuuteen. Yhteistyötahot ovat selkeästi muita toimijoita kenen kanssa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän oletetaan tekevän yhteistyötä. Neuvolayhteistyö nousi useassa haastattelussa tärkeäksi yhteistyötahoksi jo pitkän historian kautta, yhteistyötä neuvolalla ja varhaiskasvatuksella on ollut pitkään.

”Et se ois sitä neuvolan kanssa tehtävää.”

”Se neuvolayhteistyökin, nevolassahan...toimii niitä ensimmäisen lapsensa saaneille äideille niitä kerhoja -- se olis yks paikka, miss hän [varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä] vois silloin tällöin olla.”

Työn päällekkäisyyden poistamisen kannalta kuin myös perheiden eteenpäin ohjaamisen kannalta lastensuojelun sosiaalityö ajateltiin tärkeäksi toimijaksi. Tärkeimmäksi yhteistyökumppaniksi haastateltavat nostivat kunnassa toimivan muun perhetyön perheiden kokonaisvaltaisen tukemisen ja ohjaamisen näkökulmasta. Neljäs yhteistyötaho, mikä nousi aineistosta, on kolmas sektori. Varhaiskasvatus on tehnyt mm. Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) kanssa yhteistyötä perhekerhojen järjestämisessä, joten erityisesti yhteistyö erilaisissa vertaisryhmissä MLL:n kanssa nähdään mahdollisena. Yhteistoiminta nouseekin toiseksi keskeiseksi verkostotyön osa-alueeksi. Yhteistoimintaan haastateltavat ajattelevat nimenomaan erilaisia ryhmätoimintamuotoja, mutta lapsen asioissa ne voivat olla myös verkostopalavereita.

Moniammatillisuus voidaan ymmärtää yhteistyötahojen yhteistoimintana. Aineiston perusteella moniammatillisuus saa tässä tutkimuksessa kuitenkin teoreettisemmän muodon. Moniammatillisuus nähdään taitona verkostoitua ja hyödyntää eri ammattilaisten osaamista perheen hyväksi. Verkostoituminen on paitsi tietämystä erilaisista toimijoista myös rohkeutta ja uskallusta hyödyntää eri toimijoiden menetelmiä ja osaamista. Haastateltavien mukaan tällainen toiminta näyttäytyy vuoropuhelun ylläpitämisenä ja erilaisten näkökulmien esiintuomisena.

”Se on juuri tätä näin varauksetonta yhteistoimintaa, yhteisen asian ympärillä olemista.”

6.5 Työhön tarvittava ammattitaito ja -tieto

Työhön tarvittava ammattitaito jakautuu koulutuksen ja kokemuksen tuottamaan osaamiseen. Lähtökohtaisesti kokemuksen tuottama osaaminen voisi olla myös työntekijän henkilökohtaisena ominaisuutena. Haastateltavat kertoivat kokemuksen tuottaman tiedon vaateesta varhaiskasvatuksen perhetyöntekijältä. Yksi haastateltavista ajatteli henkilökohtaisen perheen ymmärtämisen ja laaja-alaisen kokemuksen tuottaman tiedon olevan vaatimus asiantuntijuutta tarjoavaan toimeen.

”Varmaan ei ihan suoraan koulunpenkiltä, vähän niinkun elämäkokemusta täytyy olla -- et jos ei sulla oo sitä kokemusta, niin helposti sun tulee niin vaadittua niiltä perheiltä kaikenlaista.”

Kokemuksen ja koulutuksen tuottama osaaminen kulkeekin vahvasti rinnakkain osaamisalueella. Haastateltavien mukaan työmuodot ja niihin liittyvä osaaminen pitäisi näkyä varhaiskasvatuksen perhetyössä. On perusteltua pohtia voiko työmenetelmäosaamista olla ilman kokemusta työn tekemisestä. Haastateltavien ajatuksissa menetelmäosaaminen vaatii ainakin jonkin verran kokemusta työn tekemisestä. Kokemuksen myötä pystyy paremmin myös hyödyntämään erilaisissa tilanteissa monenlaisia työtapoja. Kokemuksen kautta kertyneeseen osaamiseen luetetaan mukaan myös niin päivähoidon kuin perhetyönkin käytäntöjen tuntemus.

”Tässä työssä enemmänkin kokemus siitä perhetyöstä ois tärkeempää, koska eihän hän tuu meidän arkee tänne -- kun sä kysyt varhaiskasvatuksen kokemuksesta ni ei se nyt huono ole kun tälle kentälle tulee, että sitäkin olis että tuntee tän päivän täällä.”

Haastatteluissa ilmeni myös erityisosaamisen tarve varhaiskasvatuksen perhetyössä. Kriisiosaaminen ja sen tiedon jakamiseen liittyvät osaamisalueet nousivat aineistoissa esille. Suurimmalla osalla varhaiskasvatuksen henkilöstöä on oman koulutuksensa pohjalta vähän tietoa erilaisista kriiseistä tai kriisiteoreettisesta lähestymistavasta.

”Perheitten kriisitilanteet, on niinku nyt yks oma alueensa...must tuntuu et meidän väellä ei oo ihan hirveesti välttämättä valmiuksia.”

Koulutuksen tuottamaan osaamiseen liittyy haastateltavien puheissa koulutustason lisäksi ammatillisuus. Haastateltavilla oli yhtäläinen näkemys siitä, että pohjakoulutuksena tulisi olla AMK -tasoinen koulutus. Osa haastateltavista nimesi koulutukset sosionomi ja sosiaalikasvattaja.

Ammatillisuuden näkyminen varhaiskasvatuksen perhetyössä on monitahoinen. Ammatillisuuden pohjalla on peruskoulutukseen liittyvät lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyvät asiat ja vaitiolovelvollisuuden pitämiseen liittyvä moninaisuus. Seuraavalla ammatillisuuden tasolla vaaditaan jo erityisosaamisen tietoja ja taitoja mm. perheiden ongelmien tuntemusta. Lisäksi ammatillisuuteen liittyy halu ja kyky jakaa osaamistaan muille. Ammatillisuuden viimeisenä osa-alueena aineistosta nousee esiin halu oppia uutta ja valmiutta kouluttaa itseään ja kehittää osaamistaan.

”Koska jokainen perhe on erilainen ja työntekijällä täytyy olla miljoona työtappaa taskussa ja kuinka käsitellään kutakin perhettä, ne on kaikki niin erilaisia.”

6.6 Työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet

Jokainen työntekijä tekee työtä omalla persoonallaan. Persoonaan liittyvä osaaminen nousee aineiston pohjalta yhdeksi henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi. Oman työn hallintaan liittyviä ominaisuuksia varhaiskasvatuksen perhetyöntekijältä vaaditaan paljon. Oman työn rajaamisen osaaminen niin, että tietää milloin asiakasperhe kuuluu oman työn piiriin ja milloin perhe pitää ohjata muun tuen piiriin, nousee useissa haastatteluissa esille. Työntekijällä odotetaan olevan itsellään hyvin selvillä se, mikä on hänen työnkuvansa.

”Et se vaatii et sillä ihmisellä on tosi kirkkaana se, niinku että mitä mä teen ja missä mua tarvitaan ja kuinka tän pyöritän, semmosta oman työn hallintaa.”

Työn rajaamiseen liittyy myös vahvasti se näkemys, että työntekijän pitää myös osata rajata omaa työtään määrällisesti, niin ettei hän ylikuormitu. Itsensä tunteminen ja omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen koettiin merkitykselliseksi ominaisuudeksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä. Ajatus siitä, että täytyy tietää kuka on, ja miten on siihen tullut, näkyi haastateltavien ajatuksissa.

”Täytyy itensä ihmisenä jo tuntea, ettei ainakaan mikään tunneryöpsähtelijä oo, joka ottaa itteensä ja näkee vaivaa kaikennäkösistä asioista.”

Myös ymmärrystä toisten kotona tehtävästä työstä ja työn sensitiivisyydestä, mikä työtapaan liittyy, nähtiin tärkeänä osaamisalueena varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle. Työntekijällä tulisi olla taitoja, ”tuntosarvia”, joiden avulla hän pystyy tunnustelemaan millaiseen tilanteeseen hän on tullut ja mitä työmenetelmiä ja -tapoja käyttäen hän pääsee perheen kanssa avoimeen vuorovaikutukseen.

”Kun ollaan perheen kans eri linjoilla, ni osata viedä sitä asiaa eteenpäin, vaikka siellä pulmaa tuliskin jossain, et nähdään asia eri tavalla.”

Haastateltavat kokivat vuorovaikutustaidot osin persoonan ominaisuudeksi, mutta ammatillisuuden vaateeseen vuorovaikutustaidot kuuluvat olennaisesti. Vuorovaikutustaidot nousivat haastatteluissa useissa eri kohdissa esille, puhuttiinpa sitten työmuodon markkinoimisesta tai konkreettisesta kotona tehtävästä työstä. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan suhteessa asiakasperheisiin ja niiden sisällä erikseen lapsiin ja aikuisiin. Vuorovaikutustaidot ovat myös työn kohteena. Lisäksi vuorovaikutustaitojen merkitys nähtiin myös varhaiskasvatuksen henkilöstöä kohdatessa, jotta myös henkilöstön kanssa päästäisiin avoimeen yhteistyöhön. Tarkoituksena olisi myös pystyä puuttumaan varhaiskasvatuksen sisällä oleviin lapsen oikeuden ja osallisuuden puutteisiin ohjauksen keinoin.

”Et joku menee ja sanoo, että näin ei voi tehdä lasten kanssa, mieti tota lasta, sil on oikeus sellaseen ja tällaseen, ja nyt sen on paha olla. Et sää voi tolle toimia.”

Verkostotyössä nähtiin vielä kolmas vuorovaikutuksen osa-alue, missä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tulisi pystyä viemään omaan toimintaansa muiden tietoisuuteen ja ottamaan kantaa erilaisiin tilanteisiin oman työnsä näkökulmasta.

Haastateltavat kuvailivat varhaiskasvatuksen perhetyöntekijää sosiaalisesti, helposti lähestyttäväksi ja varauksettomaksi. Nämä henkilökohtaiset ominaisuudet ovat myös osa vuorovaikutustaitoja, mutta ne asettuvat myös omaksi osaamiseksi suhteessa siihen kuinka matalalla kynnyksellä palvelua tarjotaan. Nämä kuvailut yhdistyivät aineistossa aina palvelun saatavuuteen. Haastateltavat näkivät, että vaikka matalan kynnyksen palvelu on myös organisaatiosta ja rakenteista lähtevää se on myös työntekijän henkilökohtaista osaamista, etenkin kun työntekijöitä on vain yksi.

6.7 Kyky kehittää työtä ja työtapaa

Oman työn rajaaminen näkyi myös kykynä kehittää työtä ja työtapaa. Varhaiskasvatuksen työntekijän tulisi pystyä rajaamaan omaa työtään myös organisaation ja kehittämisen näkökulmasta. Ei riitä, että työntekijälle annetaan työtehtävät, vaan

työhön kuuluu, että työntekijä pysyy työtehtäviensä tasalla ja osaa arvioida onko kyseinen työmuoto vielä merkityksellinen vai pitäisikö siihen varattu resurssi käyttää toisin.

Aineistosta nousi useita käytännön toimenpiteitä työn kehittämiseksi. Haastateltavat mainitsivat useassa otteessa kehittämis-termin. Työmuodon kehittäminen toimivammaksi ja sen ”sisäänajaminen” palvelujärjestelmään nähtiin tärkeänä. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän nähtiin kehittävän varhaiskasvatusta myös ammatillisen mallin näyttämällä mm. vanhempien kohtaamisessa.

”Että annetaan toimijoille aikaa kehittää sitä toimintaa yhdessä tuumin -- et kysyttäis siinä kaavakkeessa [vasu] että minkälaista vanhemmuutta tukevaa toimintaa haluaisit tarjottavan ja niitten pohjalta tavallaan yksikkökohtaisesti mietittäis mitä se vois olla.”

Tärkeänä osaamisalueenaan varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän nähtiin keräävän havaittua tietoa ja pystyvän tuomaan sitä varhaiskasvatukseen, ja tietenkin perheiden, käyttöön. Havaitun tiedon dokumentointi ja jakaminen nähtiin merkityksellisenä työtapaa kehitettäessä, koska näiden dokumenttien perusteella työtä on helpompi arvioida ja suunnitella.

Teoriatiedon ja käytännön työn yhdistäminen nousi kolmanneksi kyvyksi kehittää työtä ja työtapaa. Varhaiskasvatuksen perhetyölle ei ole olemassa omaa teoriaa, vaan teoriatieto tarvitsee kerätä varhaiskasvatuksen ja perhetyön kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä täytyy olla kirkkaana oma ammatillinen näkemys, ja taito yhdistää eri teorioista pohjaa omalle työlleen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätökset esitetään samassa linjassa kuin tuloksetkin on esitetty. Tuloksia tarkastellaan palvelun saatavuuden, keskeisten tehtävien ja osaamisen kautta.

Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen perhetyö on matalan kynnyksen ennaltaehkäisevää palvelua alle kouluikäisten lasten perheille. Sitä tulee tarjota kaikille alle kouluikäisille lapsille. Varhaiskasvatuksen perhetyötä ei voida ajatella perinteisen perhetyön alaisuuteen, koska siihen sisältyy vahvasti vapaaehtoisuuden ja asiakaslähtöisyyden elementit. Arjen jaksamisen lisääminen ja toimivien keinojen löytäminen voidaan nähdä perhekohtaisen hyvinvoinnin edistämisenä. Uusimäen mukaan (2005b, 73) mm. nämä edellä mainitut seikat ohjaavat varhaiskasvatuksen perhetyötä perhepalveluihin kuuluvaksi työmuodoksi.

Taulukko 2. Perhepalvelun ja ennaltaehkäisevän perhetyön erot (Heino 2008, 47).

Perhepalvelu; kotipalvelu	Ennaltaehkäisevä lastensuojelu; peruspalvelun perhetyö
<ul style="list-style-type: none"> • Asiakas pyytää/hakee itse palvelua kokemansa tarpeen perustalla. • Ei tarveharkintaa • Normaali sosiaalipalvelu • Yksin työskentelyä 	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakas hakeutuu palvelun piiriin joko itse tai ohjattuna. • Erityinen tuki tarpeen • Kohdennettu sosiaalipalvelu; erityistä tukea peruspalvelun järjestämänä • Monimuotoista yksilö-, perhe- ja ryhmätoimintaa

Heinon (Taulukko 2) mukaan peruspalvelun perhetyöhön voidaan hakeutua itse tai perhe voidaan ohjata sinne. Hän myös ajattelee perhepalvelun olevan myös välillä kohdennettua, esimerkiksi kaikille esikoisvauvojen vanhemmille. Tutkimuksessa tuli selkeästi ilmi ajatus neuvolan kanssa tehtävästä yhteistyöstä nimen-

omaan esikoisensa saaneiden vanhempien ryhmästä. Heino myös ajattelee, että ennaltaehkäisevä perhepalvelun perhetyö tarjoaa monimuotoista yksilö-, perhe-, ja ryhmätoimintaa.

Varhaiskasvatuksen perhetyö jäsentyy selkeästi ennaltaehkäisevään lastensuojeluun eli peruspalvelun perhetyöksi. Perhepalvelun kriteerit Uusimäen (2005b, 47) ovat liian väljät kuvaamaan varhaiskasvatuksen perhetyön kenttää ja siihen liittyvää tehtävänkuvaa. Tutkimuksessa nousi selkeästi esiin varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kohdennetun tuen tarve osalla perheistä, mutta haastateltavat näkivät myös arvokkaana perheiden omaehtoisen palveluun hakeutumisen mahdollisuuden.

Tarkasteltaessa tutkimuksen tuloksia keskeisten tehtävien ja osaamien osalta voidaan huomata varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvauksen muodostuvan melko laaja-alaiseksi. Keskeisiä tehtäviä ovat:

- Perheiden ohjaus ja tukeminen lasten hoidossa ja kasvatuksessa, henkilökohtaisen ohjauksen ja konsultoinnin kautta, erilaisia työmenetelmiä hyödyntäen
- Tarkoituksenmukaisen ryhmätoiminnan järjestäminen vanhemmille tai vanhempi-lapsi ryhmien ohjaaminen yhteistyössä muun henkilöstön tai yhteistyötahojen kanssa
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukeminen kasvatuskumppanuuden toteutumisessa ohjauksen, konsultoinnin ja koulutuksen kautta
- Yhteistyö varhaiskasvatuksen henkilöstön ja muiden yhteistyökumppanien kanssa
- Varhaiskasvatuksen perhetyön suunnittelu ja kehittäminen

Keskeisiä osaamisalueita ovat:

- Perhesysteemin ja erilasten perhetilanteiden tunteminen ja tunnistaminen
- Perhetyön menetelmien käyttäminen tarkoituksenmukaisesti
- Hyvä yleistuntemus lapsiperheiden palveluista
- Varhaiskasvatuksen ja perhetyön lainsäädännön, palvelujärjestelmän ja työkäytäntöjen tuntemusta

- Itsenäinen ja vastuullinen työote
- Hyvä suullinen ja kirjallinen ilmaisutaito
- Organisoitaito ja ratkaisukeskeinen työtapa
- Kyky ottaa huomioon erilaiset työyhteisöt ja toimintaympäristöt sekä niiden tarpeet
- Työn edellyttämän uudistuvan tiedon omaksumista ja hallintaa sekä muutostyön hallitsemista
- Osaamisen kehittäminen
- Hyvät vuorovaikutustaidot ja ihmissuhdetaidot

Tutkimuksen mukaan perheet tarvitsevat arkisiin ja konkreettisiin asioihin apua ja tukea. Myös Paletti-tutkimuksen (Rönkä ym. 2009) mukaan se on havaittavissa. Perheet tarvitsevat kodinhoidollista apua ja tukea, mutta myös kasvatuksellista ohjausta ja tukea. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän työskennellessä varhaiskasvatuksen palvelualueella, hänen on johdonmukaista työskennellä pikemminkin kasvatuksellisten asioiden kuin kodinhoidollisten asioiden parissa. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän täytyy pystyä havainnoimaan perheen toimintaa ja nostamaan sieltä olennaisia asioita yhteiseen tarkasteluun sekä tehdä toimintaa näkyväksi vanhemmille itselleen.

Perheiden kanssa tehtävä työ on hyvin arkisidonnaista. Tehtävä työ tapahtuu pääsääntöisesti perheiden kotona. Perhetyön tunnusomaisena piirteenä voidaan pitää työskentelyä perheen arkielämän sisällä (Rönkkö & Rytönen 2010, 40). Tapauksia, esimerkiksi lapsen päivähoitopaikassa, voidaan järjestää tarpeen mukaan (esimerkiksi lapsen vasu-keskustelu). Aineiston perusteella voidaan todeta varhaiskasvatuksen perhetyön olevan kokonaisvaltaista perheen rinnalla kulkemista ja tukemista ja vanhemmuuden vahvistamista. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän täytyy ymmärtää perheen kotona tehtävän työn erityispiirteitä ja menetelmiä sekä tunnistaa perheen erilaisia tilanteita. Heino (2008, 49) näkeekin tällaisen asiantuntijuuden perustuvan aina tietoon, mikä on muokattu sopivaksi lapsen ja perheen tilanteeseen.

Kasvatuksellinen perhetyö voidaan nähdä tulevaisuuden suuntauksena ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa erityisesti kun se tapahtuu peruspalvelun piirissä. Heinin (2008, 58) mukaan perhetyön pedagogisoituminen on yksi perhetyön tulevaisuuden suunta. Varhaiskasvatuksen perhetyössä tulee käyttää perheiden kanssa useita erilaisia työtapoja ja -menetelmiä, mihin varhaiskasvatuksessa on totuttu. Tutkimuksen pohjalta nousi selkeä kuva siitä, että perhekohtainen työ voi myös olla ryhmämuodossa annettua, jolloin vertaistuki yhdistyy ammatilliseen tukeen.

Jokaisen perheen yksilöllisyys ja perheiden oma näkemys ja totuus tulisi saada näkyväksi varhaiskasvatuksen perhetyöllä. Työn tarkoitus ei ole ainoastaan ohjeistaa, vaan myös tehdä näkyväksi perheiden omia ajatuksia sekä kasvattaa ymmärrystä perheen ja varhaiskasvatuksen välillä. Työntekijän vuorovaikutustaidot raamittavat merkittävästi työnkuvaa. Olennaista on nähdä asiakas, hänen tarpeensa ja kohdata hänen näkökulmansa (Vilén ym. 2008, 52). Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä tulee olla vahva ammatillisuus, mikä näkyy mm. vaitiolovelvollisuutena, mutta myös taitona viedä lapsen ja perheen asioita eteenpäin yhteistyön merkeissä.

Valta liittyy kiinteästi vuorovaikutukseen. Työntekijästä on kiinni käyttääkö hän perheeseen alistavaa valtaa, missä asiakkaan näkökulmaa ei huomioida, vai tuottavaa näkökulmaa, minkä ajatuksena on katsoa tilannetta perheen näkökulmasta Huhtanen 2004, 76). Asiantuntijuutta voidaan jakaa ylhäältä alaspäin (alistava valta), jolloin perhe kuuntelee ja ottaa mitä pystyy asiantuntijan ohjeista, tai työntekijä voi lähestyä tilannetta kasvatuskumppanuuden kautta tasavertaisena (tuottava valta). Tärkeä näkökulma varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle on perheen näkökulma. Perheen näkökulman tuominen varhaiskasvatusympäristöön auttaa moniammatillisen kasvatuskumppanuuden toteutumista ja tukee perhettä oman näkemyksensä esiintuomisessa.

Kasvatuskumppanuus käsitettä on käytetty varhaiskasvatuksessa jo jonkin aikaa. Tutkimuksen pohjalta voidaan päätellä, että se näkyy myös varhaiskasvatuksen perhetyössä perheen ja työntekijän suhteessa, mutta myös varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän ja perheen lapsen ryhmän työntekijöiden suhteessa. Kasvatuskumppanuudella molemmissa suhteissa voidaan tukea perheen parempaa osalli-

suutta varhaiskasvatukseen, samalla kun he tulevat autetuksi omassa arjessaan. Vanhemman tunnistaminen ja tunnustaminen, omaa lasta koskevan tiedon aktiivisena tuottajana, edesauttaa tasa-arvoisemman mahdollisuuden perheille osallistua varhaiskasvatukseen, sen suunnitteluun ja toteutukseen (Kaskela & Kekkonen 2006, 26).

Palvelunohjaus näkyi tutkimustuloksissa selkeästi niin perheen kannalta kuin varhaiskasvatuksen henkilöstönkin kannalta. Perheen tilanteen arviointi ja palvelutarpeen koordinointi on merkittävä osa vaadittavaa osaamista (Heino 2008, 46). . Varhaiskasvatuksen kentällä on paljon jäsentymätöntä tietoa ja palvelua saatavilla ja varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä on oman alansa asiantuntija, joka pystyy arvioimaan perheen palvelun tarpeen ja ohjaamaan heidät oikean palvelun piiriin, jos se ei ole hänen omaa osaamistaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön kannalta varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä tarjoaa omaa osaamistaan heidän käyttöönsä. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijää voi tukea konsultaation kautta päivähoitoryhmien henkilöstöä perheen tilanteen jäsentämisessä ja selvittämisessä. Henkilöstö tarvitsee lisää tietoa yleisesti perheistä omina systeemeinään ja perheiden kriisitilanteista voidakseen tukea lapsia ja heidän perheitään. Systemiseen ajatteluun sisältyy tietämys siitä, miksi perheiden kanssa on tärkeää työskennellä ja miten perheiden kanssa tulisi työskennellä (Rönkkö & Rytönen 2010, 89).

Henkilöstön kouluttaminen ja kasvatustietoisuuden lisääminen varhaiskasvatuksen palvelualueella ovat keskeiset varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävät. Henkilöstölle on tärkeää, että perhetyöntekijä on osa varhaiskasvatusta ja hänen resurssinsa kohdentuu työkentälle ja perheisiin. Peruskivi henkilöstön kanssa tehtävälle työlle on näkyvyyden ylläpitämien varhaiskasvatuksen perhetyössä, mikä tarkoittaa mahdollisimman paljon fyysisesti päiväkodeissa olemista sekä päiväkotien vanhempainiltoihin osallistumista. Tutkimuksen tulosten mukaan näkyvyyttä ajatellaan myös matalan kynnyksen toteutumisen elinehtona.

Yhteistyötahojen kanssa tehtävä työ on verkostotyön ydin. Verkostotyötä voidaan tehdä yksilö- tai organisaatiotasolla. Yksilötasolla yhteistyön tekeminen tarkoittaa

yksittäisen perheen asioissa yhteisen asian äärellä olemista, mihin moniammatillisesti pyritään hakemaan yhteistä ratkaisua. Teoriassa tämä tarkoittaa erilaisten tietokäsitysten hyväksymistä ja erilaisten ammatillisten kielten yhteensovittamista (Rönkkö & Rytönen 2010, 288). Käytännössä perheen kohdalla tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi lapsen asioissa istumista yhteisen pöydän ääreen, missä perheen lisäksi olisi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä, lapsen päivähoitoryhmän edustaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jos lapsen omat tuen tarpeet sen vaativat, ja he kaikki tuovat oman näkemyksensä rikastuttamaan tietoutta lapsesta vanhemmille. Yhteistyöverkosto on mahtava voimavara ja tuki yksittäiselle työntekijälle, mutta aktiivinen yhteistyö ja moniammatillisuus edellyttää huolen puheeksiottoa yhteistyötahojen kanssa (Eriksson & Arnkil 2012, 40).

Organisaation tasolla yhteistoiminta on yhteistyötä konkreettisten palveluiden tuottamisessa. Yhteistyö on myös palveluiden luomista, päällekkäisten toimintojen poistamista, suunnittelua ja arviointia. Kangasalan kunnassa tutkimuksen mukaan luontevat yhteistyötahot varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle varhaiskasvatuksen lisäksi ovat muu kunnassa tarjottava perhetyö, neuvolat, lastensuojelun sosiaalitoimi ja kolmas sektori mm. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Työhön vaadittavat tiedot ja taidot tullaan määrittelemään organisaation tasolta tarkasti, mutta tutkimustulosten pohjalta vuorovaikutustaidot nousivat tärkeimmäksi osaamisalaksi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle. Rönkön ja Rytöksen mukaan (2010, 283) perhetyössä olennaista ovat työntekijän vuorovaikutustaidot. Ihmisten kanssa työtä tehdessä ollaan aina vuorovaikutuksessa, jolloin ne taidot määrittävät paljon työntekijän ammatillisuutta. Omista teoistaan ja ajatuksistaan täytyy kyetä ottamaan vastuuta vuorovaikutustyössä (Vilén ym. 2008, 79). Vuorovaikutustaidot ovat merkityksellisiä siinäkin suhteessa, että varhaiskasvatuksen perhetyössä ne ovat työn tekemisen väline, mutta samalla myös kohde. Vuorovaikutustaidot näkyvät varhaiskasvatuksen perhetyössä taitona kohdata perheet sensitiivisesti, mutta samalla taitona antaa perheelle aitoa ja rakentavaa palautetta toiminnastaan ja kyetä vastaanottamaan saamaansa palautetta ammatillisesti.

Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä tulee olla koulutusta ja työkokemusta niin varhaiskasvatuksen kuin perhetyönkin saralta nähdään etuna. Koulutus ei suin-

kaan ole vähäpätöinen asia, mutta varhaiskasvatuksen perhetyöntekijältä odotetaan paljon myös henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka tukevat työn tekemistä. Perhe- ja kriisiosaaminen näyttäytyy tutkimuksessa omana erityisosaamisen alana. Erityisosaamista täytyy pystyä viemään perheisiin, mutta myös jakamaan koulutuksen ja konsultaation kautta varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Perheet tarvitsevat apua ja varhaista tukea kasvatuksellisiin haasteisiinsa, minkä mm. THL (2011) kartoittaessaan lasten ja perheiden palveluiden ja tarpeiden kohtaamista on todennut. Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä pystyy ylittämään luontevasti kynnyksen päivähoidosta kotiin, jolloin ennaltaehkäisevä matalankynnyksen palvelu mahdollistuu.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön prosessi on ollut erittäin mielenkiintoinen. Suuren haasteen eteen jouduin jo prosessin alkumetreillä, kun etsin kirjallisuutta teoriapohjaan. Varhaiskasvatuksen perhetyöstä ei ole suoraan omaa teoriaansa tai kirjallisuutta, jolloin tutkittua tietoa on täytynyt etsiä perhetyön ja varhaiskasvatuksen kirjallisuudesta. Alkuun tietoa oli vaikea yhdistää varhaiskasvatuksen perhetyöhön kuuluvaksi, koska esimerkiksi Tarja Heino (2008) käyttää tutkimuksissaan paljon termiä ennaltaehkäisevä lastensuojelun perhetyö. Käsitteiden moninaisuus ja päällekkäisyys veikin aluksi itseltäni paljon aikaa ymmärtää mistä puhutaan.

Haastateltuani Sipoon, Ylöjärven ja Nokian kaupunkien varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöitä, alkoi päähäni hiljalleen jäsentyä ajatus siitä, mistä on kyse kun puhutaan varhaiskasvatuksen perhetyöstä. Pikkuhiljaa teoretieto niin perhetyöstä kuin varhaiskasvatuksestakin alkoi muodostua mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Työn jäsentäminen on kuitenkin ollut koko prosessin ajan haastavaa, mutta opinnäytetyöni ohjaaja on ollut siinä minulle suureksi avuksi, ja auttanut minua näkemään opinnäytetyössäni jumiutuneita kohtia.

Opinnäytetyön toisena haasteena on ollut pitää se tarkoituksenmukaisesti rajattuna. Prosessin alkuvaiheessa oletin myös itse pystyväni keräämään tietoa usealta eri taholta ja saamaan sitä kautta kokonaisvaltaisen kuvan koko kunnan organisaatioon sijoittumisesta. Näin toimiessani aihe olisi kuitenkin laajentunut liikaa. Nostettaessa asioita tutkimuksen tietopohjaan tulee samalla avanneeksi uusia ajatuspolkuja siihen liittyviin asioihin. Muutaman kerran olen lähtenyt harhapoluille ja kerännyt tutkimuskysymykseni kannalta epäolennaista tietoa, mutta ohjauksen kautta olen pystynyt havaitsemaan ja poistamaan näitä sivujuonteita.

Sivujuonteet kertovat kuitenkin minulle vahvasti siitä, että varhaiskasvatuksen perhetyössä on paljon vielä tutkittavia asioita ja näkökulmia. Oma tutkimukseni perustuu täysin henkilöstön kokemaan tarpeeseen. Aihetta voisi tutkia myös vanhempien ja perheiden näkökulmasta. Toisaalta yhteiskunnallinen palvelujärjestelmästä kumpuava tutkimus voisi myös antaa tarkoituksenmukaista tietoa aiheesta. Tutkimuksen aineistosta nousseiksi jatkotutkimusaiheiksi sopisi erittäin hyvin

vuorovaikutuksen merkitys varhaiskasvatuksen perhetyössä, koska vuorovaikutuksellinen osaaminen heijastui moneen osa-alueeseen tutkimuksessani. Myös kasvatuskumppanuuden tukemisen näkökulmasta tehtävä tutkimus olisi mielestäni mielenkiintoinen, koska sitä voisi tehdä samanaikaisesti henkilöstön ja perheen näkökulmista.

Minun kantava voimani koko opinnäytetyön prosessin aikana on ollut vahva kiinnostus aiheeseen. Tämä on edesauttanut niissä tilanteissa, kun on ollut vaikea viellä prosessia eteenpäin, ettei kyllästymistä opinnäytetyöhön ole tapahtunut. Pitkemminkin tiedon kanssa on käynyt niin, että itselläni on ollut vahva tahto saada asiat järkeviksi ja ymmärrettäviksi kokonaisuuksiksi. Ajatusmallit ovat muovaantuneet aivan opinnäytetyön viimeisiin hetkiin asti, joten tässä vaiheessa on vielä vaikea arvioida, ovatko ne järkeviä ja ymmärrettäviä kokonaisuuksia muiden kuin itseni mielestä.

Olen saanut alusta asti Kangasalan kunnan varhaiskasvatuksen johtajan Anni Aalto-Ropon vahvan tuen taakseni, mikä on innostanut minua antamaan parhaan mahdollisen itsestäni tälle prosessille. Suurimmaksi osaksi tämä on toteutunutkin. Kuitenkin muiden asioiden määrittämänä aikataulu loppua kohden on ollut aika tiukka. Uskoisinkin, että jos minulla olisi ollut hieman enemmän aikaa jäsentää ja yhdistellä asiakokonaisuuksia lopputulos olisi ollut parempi. Aina elämässä ei kuitenkaan saa tehtyä asioita haluamallaan tavalla ja täytyy elää annettujen resursien sisällä.

Opinnäytetyön haastattelut koin helpoiksi ja luonteviksi itselleni. Tutkimukseen haastateltavien yksityisyydensuojasta on pidetty kiinni huolehtimalla aineiston säilyttämisestä lukitussa kaapissa sekä hävittämällä aineisto asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Haastateltujen varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöiden on annettu halutessaan tutustua tehtyihin havaintoihin ja niiden pohjalta johdettuihin päätelmiin ja he ovat saaneet oikaista havaintoni, jos ovat kokeneet ne virheelliseksi. Haastateltavien tulkinnan hyväksyminen on yksi luotettavuusmittareista (Kananen 2008, 135).

Erityisen tyytyväinen olen siihen, että vaikka minulla itselläni ei ollut ennen opin- näytetyöhön ryhtymistä minkäänlaista käsitystä, mitä tehtävänkuvaa sisältyisi, onnistuin rakentamaan näinkin selkeän kokonaisuuden asiasta. Minulla oli vain omat ajatukseni siitä, mitä ajattelisin varhaiskasvatuksessa pitkään työskennelleenä sinne tarvittavan. Haastattelutilanteissa ainoa huolta herättävä asia oli, etten vahingossakaan paljastaisi haastateltaville, mitä itse asiasta ajattelen. Huoli oli turha. Haastateltavat kertoivat hyvin itse omia näkökulmiaan, ja pohtivat tehtävänkuvaukseen liittyviä asioita, vaikka ne olivat heillekin vieraita. Litteroidessani haastatteluja huomasin, että olen itse äänessä erittäin vähän, vain kysyessäni tai esittäessäni tarkentavia kysymyksiä. Aineiston tuottama tieto on täysin haastateltavilta syntynyttä, vaikkakin osittain ajatukset ovat samoja kuin itselläni.

Tutkimuksen kehittävä ja uutta tuottava näkökulma ei synnytä suuria eettisiä näkökohtia. Tutkimusaineisto ei perustu ihmisten henkilökohtaiseen elämään vaan ammatilliseen näkemykseen. Kenenkään yksilön subjektiivinen elämä ei ole tutkimuksen kohteena. Tutkimuksen tulokset ovat merkityksellisiä yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta, jolloin on eettisesti perusteltua tehdä tutkimusta valitusta aiheesta (Kananen 2008, 133).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyuden arviointi ei ole yhtä yksinkertaista kuin määrällisen tutkimuksen. Tutkimusraportissa olen pyrkinyt kuvailemaan mahdollisimman tarkkaan tutkimuksen vaiheita ja sitä kautta perustelemaan tekemiäni valintoja. Tarkkaan kuvaillut ja sitä kautta perustellut valinnan tutkimusta tehtäessä edistävät luotettavuutta (Ruusuvuori ym. 2010, 27). Hirsjärven ym. (2009, 232) mukaan validius eli pätevyys merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. Haastattelutilanteissa käytettiin nauhuria tarkan tallentamisen mahdollistamiseksi. Näin oli helpompi palata haastatteluiden tunnelmaan analyysivaiheessa. Tarkat kuvaukset haastattelutilanteista ja toteutumiseen liittyvistä asioissa lisäävät tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 232).

Tutkimuksen aineistossa nousi esiin vahvasti varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän toimen tarve. Haastateltavat kuvasivat useita erilaisia tilanteita, milloin ajattelisivat ottaa yhteyttä kyseiseen työntekijään. Tutkimuskysymyksen kannalta tieto on

epäolennaista, mutta asiakokonaisuuden kannalta tiedän tehneeni tarpeellista tutkimusta. Etukäteen hankittu tieto siitä, mitä varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän toivotaan ja halutaan tekevän palvelujärjestelmässä, oli haastateltavien mielestä järkevää ja näin toimien työntekijän sijoittuminen palvelujärjestelmään helpottuu ja nopeutuu.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut yksinäistä puurtamista. Aiheen ollessa monelle, jopa varhaiskasvatuksen ja perhetyön sisällä, vieras, en ole päässyt peilaamaan ajatuksiani kuin ohjaustilanteissa. Erityisesti tämäntyppisissä opinnäytetöissä olisi hyvä työskennellä parin kanssa. Parin kanssa työskentely olisi myös antanut lisää aikaa ja resurssia aihepiirin laajentamiseen. Nyt olen rajannut aiheen tiukasti tehtävänkuvaukseen (keskeisiin tehtäviin ja osaamiseen) liittyväksi. Henkilökohtaisesti olisin ajatellut laajemman yhteiskunnallisen näkemyksen tuoneen tutkimukseen lisää kiinnostavuutta ja ajankohtaisuutta. Yhden ihmisen resurssi ei tähän valitettavasti riittänyt.

Olen pyrkinyt opinnäytetyössäni käyttämään vain tuoreita lähteitä. Yksi metodikirja on enemmän kuin kymmenen vuotta vanha, mutta henkilökohtaisesti ajattelun tutkimustietouden muuttuvan hyvin vähän ajan saatossa. Kirja on edelleen yleisesti käytetty opinnäytetöiden kirjallisuudessa, niin rohkenin itsekkin käyttää sitä opinnäytetyössäni.

Tutkimustulosten perusteella olen pystynyt nostamaan esiin varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän keskeiset tehtävät sekä osaamiseen olennaisesti liittyviä asioita. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä laatii luonnokseni (LIITE 1) pohjalta lopullisen tehtävänkuvauksen. Koen tuottaneeni tutkimuksessani tärkeää ja helposti hyödynnettävää tietoa toimeksiantajani käyttöön. Opinnäytetyöni jäsentää pieneltä osalta perhetyön moninaista kirjoa ja antaa konkreettista tietoa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvauksesta.

LÄHTEET

- Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8. painos. Helsinki: Stakes.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Pietilä Hella, R, 2006. Perhekeskus – Kohtaamisen tila ja paikka. Teoksessa: Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 63–78.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Stakes.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes.
- Hiitola-Moilanen, M. (toim.) 2005. Kehittämisen polkuja perhetyössä. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-paino.
- Jutila, S. 19.10.2012. Haastattelu. Ylöjärven päivähoiton perhetyöntekijä.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa. Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Tallinna: Gaudeamus.
- Kangasalan kunta. Saatavilla: www.kangasala.fi
- Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2010. Saatavilla: <http://kangasala-fi-bin.directo.fi/@Bin/5b621d87e71365c4577753ab3bc4ef28/1343474971/application/pdf/1095009/NETTIVASU2010.pdf>
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Helsinki: Gummerus.
- Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A-R. ja Rauskuputtunen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Keskinen, S. & Virjonen, H. 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi.

Laki lasten päivähoitosta 36/1973. [viitattu 8.8.2012]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lasten%20p%C3%A4iv%20hoidosta>

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009–2012. Saatavilla:
<http://kangasala-fi-bin.directo.fi/@Bin/c42b797f68c94ade9fed61166376bb1c/1343474898/application/pdf/692628/091109Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma.pdf>

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 11.8.2012]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki>

Nummenmaa, A. ja Karila, K. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro

Nuutinen, A. 2.10.2012. Haastattelu. Sipoon päivähoiton perhetyöntekijä.

Perälä, M-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita. Vanhempien näkökulma. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 36/2011. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Rantalaiho, U-M. 2006. Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa: Hokkanen, L. & Sauvola, M. (toim.). 2006. Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja osa 22. s. 46–77.

Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Rönkkö, L. ja Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Rönkä, A., Malinen, K & Lämsä, T. (toim.) 2009. Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Shpancer, N. 2002. The home–daycare link: mapping children’s new world order. *Early Childhood Research Quarterly* (2002) pages 374–392.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. [viitattu 8.8.2012]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>

Sosiaaliportti. 2013. Lastensuojelun käsikirja. [viitattu 6.1.2013]. Saatavilla:
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/c73e0231-01ea-4a17-b95f-4eddc532863b.aspx>

Suksi-Koivisto, K. 22.10.2012. Haastattelu. Nokian varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä.

Suomen virallinen tilasto (SVT). Perheet [verkkojulkaisu].
ISSN=1798–3215. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 11.8.2012].
Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/perh/index.html>

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. (toim.) 2007. Avauksia laadulliseen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Theraplay. 2013. Suomen Theraplay-yhdistys ry. [viitattu 6.1.2013]. Saatavilla: <http://www.theraplay.fi/index.php?k=11401>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusimäki, M. 2005a. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–42.

Uusimäki, M. 2005b. Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen tarkistettu painos. 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.). 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

- LIITE 1 Tehtäväkuvausluonnos: varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä
- LIITE 2 Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän haastattelurunko
- LIITE 3 Tutkimushaastattelun haastattelurunko
- LIITE 4 Haastattelupyyntö
- LIITE 5 Esimerkki aineiston analyysistä

TEHTÄVÄNKUVAUSLUONNOS

TAUSTATIEDOT
Tehtävänimike ja hinnoittelutunnus Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä
Tehtävän kelpoisuusehdot /koulutusvaatimukset sosionomi (AMK), sosiaalikasvattaja, muu vastaava koulutus
Päivähoitoyksikkö
Henkilön nimi

YLEISKUVAUS TEHTÄVÄSTÄ

Tehtävän tarkoitus

Keskeiset tehtävät (tehtäväkokonaisuudet), sijaisuudet ja välittömät alaiset
<ol style="list-style-type: none">1. Perheiden ohjaus ja tukeminen lasten hoidossa ja kasvatuksessa, henkilökohtaisen ohjauksen ja konsultoinnin kautta, erilaisia työmenetelmiä hyödyntäen.2. Tarkoituksenmukaisen ryhmätoiminnan järjestäminen vanhemmille tai vanhempi-lapsi ryhmien ohjaaminen yhteistyössä muun henkilöstön tai yhteistyötahojen kanssa3. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukeminen kasvatuskumppanuuden toteutumisessa ohjauksen, konsultoinnin ja koulutuksen kautta4. Yhteistyö varhaiskasvatuksen henkilöstön ja muiden yhteistyökumppanien kanssa5. Varhaiskasvatuksen perhetyön suunnittelu ja kehittäminen yhteistyössä varhaiskasvatuksen esimiesten kanssa6. Muut esimiehen määräämät ja/tai yhteisesti sovitut tehtävät

KVTES:N SOVELTAMISOHJEIDEN VAATIVUUSTEKIJÄT**(palkkausluvun 3 § 2 mom.)****Työn edellyttämä osaaminen (tiedot, taidot ja itsenäinen harkinta)**

1. Perhesysteemin ja erilasten perhetilanteiden tunteminen ja tunnistaminen
 - perhesysteemin piirteiden tietämyksen soveltaminen ohjauksen, tukemisen ja vahvistamisen kokonaisuudessa
 - erilaisten perhetilanteiden tunnistaminen ja tukeminen tarkoituksenmukaisin keinoin
 - perheen kokonaisvaltaisen tilanteen hahmottaminen
 - taito havainnoida perhettä kokonaisuutena ja perheenjäseniä yksilöinä ja tunnistaa tuen tarve
 - kyky kehittää, ylläpitää ja arvioida ammatillista osaamista ja tiedostaa varhaiskasvatuksen sekä yksittäisen perheen muuttuvat tarpeet
 - ennaltaehkäisevien toimien edistäminen
2. Perhetyön menetelmien käyttäminen tarkoituksenmukaisesti
 - keskusteleminen ja toiminnalliset työmenetelmät ohjauksen, tukemisen ja vahvistamisen välineinä
 - mallintaminen haastavissa tilanteissa
3. Hyvä yleistuntemus lapsiperheiden palveluista
4. Varhaiskasvatuksen ja perhetyön lainsäädännön, palvelujärjestelmän ja työkäytäntöjen tuntemusta
5. Itsenäinen ja vastuullinen työote
6. Hyvä suullinen ja kirjallinen ilmaisutaito
7. Organisoitaito ja ratkaisukeskeinen työtapa
8. Kyky ottaa huomioon erilaiset työyhteisöt ja toimintaympäristöt sekä niiden tarpeet
9. Työn edellyttämän uudistuvan tiedon omaksumista ja hallintaa sekä muutostyön hallitsemista
10. Osaamisen kehittäminen
11. Ammattialan arvojen ja ammattietiikan tunteminen ja huomioiminen
12. Tietoteknisiä taitoja työn edellyttämässä laajuudessa

Työn vaikutukset ja vastuu

--

Yhteistyötaidot (tehtävässä vaadittavat vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot)

Vuorovaikutustaidot:

- Taitoa perheen sensitiiviseen kohtaamiseen
- Taitoa rakentavan palautteen antamiseen, vastaanottamiseen ja ongelmanratkaisuun
- Kykyä vaalia ja tukea kasvatuskumppanuuden toteutumisessa
- Taitoa selvittää erilaisista ja vaativista asiakastilanteista
- Ylläpitää ammatillista vuorovaikutusta palvelualueen sisällä
- Taitoa kouluttaa henkilöstöä
- Esiintymistaidot tehtävän edellyttämässä laajuudessa
- Tiedottamistaidot

Ihmissuhdetaidot:

- Kykyä myönteisen ammatillisen suhteen luomiseen asiakasperheisiin, varhaiskasvatuksen henkilöstöön ja yhteistyötahoihin
- Tunneosaaminen (tunnereaktioiden tunnistaminen, kohtaaminen ja käsittely)

Työolosuhteet

(tehtävään liittyvät fyysiset ja henkiset olosuhteet, esim. henkinen kuormittavuus)

Tehtäväkuvaus on käsitelty viranhaltijan/työntekijän kanssa

Paikka ja aika: _____ / _____ 20____

Viranhaltijan/työntekijän allekirjoitus:

Esimiehen allekirjoitus:

1. Mitkä ovat varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän keskeiset tehtävät?
2. Minkälainen on työn edellyttämä osaaminen?
3. Mitkä ovat työn vaikutukset ja vastuu?
4. Oman kaupungin ”malli”?
(esim. suhteessa muuhun ennaltaehkäisevään ja lastensuojelun perhetyöhön/varhaiskasvatukseen)

Minkälaista apua perheille (vanhemmille) tulisi tällä hetkellä suunnata? Miksi?
Mikä merkitys varhaiskasvatuksen perhetyöllä olisi perheille? Perustele.

Minkälaista yhteistyötä sinun ammattiryhmästäsi katsottuna varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä voisi mielestäsi tehdä?

Minkälaista muuta yhteistyötä voisi koko varhaiskasvatuksen kentällä ja varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän välillä olla?

Miten ajattelet kasvatuskumppanuuden näkyvän varhaiskasvatuksen perhetyössä?

Kuka mielestäsi on oikeutettu varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän palveluihin?
Perustele.

Miten rajaisit asiakasryhmän varhaiskasvatuksen perhetyöntekijälle?

Mitä tarkoittaa moniammatillisuus varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän näkökulmasta?

Mikä merkitys on moniammatillisella yhteistyöllä perheille? Perustele.

Minkälaista on yhteistyö tällä hetkellä sosiaalipuolen perhetyön kanssa?

Millainen ammattitaitovaatimus ja millaista osaamista varhaiskasvatuksen perhetyöntekijällä tulisi olla?

Minkälaisia työmenetelmiä ja -muotoja varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä voisi käyttää?

Mihin varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tulisi palvelualueella sijoittua? Miksi?

Hei,

olen Nana Harmonen ja opiskelen sosionomiksi Lahden ammattikorkeakoulussa. Opin-
näytetyötäni teen yhteistyössä Kangasalan kunnan varhaiskasvatuksen kanssa varhais-
kasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvauksesta.

Varhaiskasvatuksen johtaja Anni Aalto-Ropo on työelämän edustaja tutkimuksessani.
Keskusteltuani hänen kanssaan, olemme päättäneet kutsua sinut osallistumaan tutki-
mukseeni. Tutkimukseni on varhaiskasvatusta kehittävää, joten olen saanut luvan haasta-
tella sinua työajallasi. Tästä viestistä menee kopio esimiehellesi.

Varhaiskasvatuksen perhetyö on yhä melko tuntematon työmuoto ja hyvin vähän tutkittu.
Varhaiskasvatuksen perhetyölle ei ole asetettu selkeää toimenkuvaa. Toimenkuvat ovat
syntyneet paikallisesti niihin kuntiin, joissa perhetyöntekijä toimii. Opinnäytetyöni tavoit-
teena on pystyä laatimaan varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän tehtävänkuvauksen Kan-
gasalan kunnalle. Tehtävänkuvauksen kehittäminen ennen toimen aloittamista mahdollis-
taa varhaiskasvatuksen perhetyöntekijän nopean ja luontevan sijoittumisen palvelujärjes-
telmään.

Haastattelen tutkimuksessani Kangasalan kunnan henkilöstöstä kahta varhaiskasvatuk-
sen erityisopettajaa, kahta päiväkodin johtajaa ja kahta päiväkodin opettajaa. Tutkimuk-
seni teen haastatteleamalla. Haastattelun tarkoituksena on kartoittaa ajatuksiasi siitä, mil-
lisiin tilanteisiin ja tarpeeseen varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä tulee. Haastattelut
toteutan lokakuun aikana. Sovin yksilöllisesti haastatteluajan kanssasi. Haastatteluun
menee 2-3 tuntia aikaa. Nauhoitan haastattelun. Haastattelun puhtaaksikirjoituksen jäl-
keen tuhoan ääninauhat. Varmistan tutkimuksessani, että mahdollisuus pysyä tunnista-
mattomana toteutuu.

Tutkimushaastatteluiden lisäksi haastattelen kolmen eri kunnan varhaiskasvatuksen per-
hetyöntekijöitä. Haluan pystyä peilaamaan oman kunnan sisältä tullutta tietoa muiden
kuntien toimintamalleihin, mikä samalla edistää yleisten käytänteiden syntymistä. Lisäksi
haastattelen Kangasalan kunnan lastensuojelun perhetyöntekijää, jotta tehtävänkuvassa
vältyttäisiin päällekkäisyyksiltä ja palvelujärjestelmä saataisiin mahdollisimman aukotto-
maksi. Heidän haastatteluitaan tulen käyttämään lähteinä.

Toivon, että haluat osallistua tutkimukseeni. Vastaa myös mielelläni mahdollisiin kysy-
myksiisi koskien tutkimustani. Laitathan minulle vahvistuksen osallistumisestasi, että pää-
sen sopimaan haastatteluajoja.

Syksyisin terveisin
Nana Harmonen

p. xxx xxxxxxx

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokat
Perheiden kotiin meneminen Perheiden tukeminen toiminnan kautta Arjessa toimiminen Ohjata perhe oikean tukimuodon piiriin Koordinoida perheen tilannetta Linkki kodin ja varhaiskasvatuksen välillä Perheen totuuden ja näkemyksen esiintuominen Auttaa perhettä ymmärtämään päivähoiton toiminnan perusteita Perheen erilaisten tilanteiden tunteminen Perheen yksilöllisyyden huomioiminen	Arkilähtöinen työ Välittäjätyö Ymmärrystyö	Koko perheeseen tehtävä työ	Perhekohtainen työ
		Vanhemmustyö	
		Lapsen kanssa tehtävä työ	